

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΕΡΕΥΝΑΙ

ΤΗΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ.

—*—

* Ἐπιμειψτέον, ὅπως ἕκαστος ἡμῶν τούτου τοῦ μαθήματος καὶ ζητινὴς καὶ μαθητὴς ἔσται, εἴαν ποῦν οἷος τ' ἢ μαθεῖν καὶ ἐξευρεῖν. *

Πλάτ. Πολιτ.

—000—

Α'.

Προλεγόμενα.

Ἄν ἔχει, φαίνεται μοι, ἡ κοινὴ συνήθεια παροί-
μیان τινὰ λέγουσαν ἰαμβοφανῶς,

« Ἐμπρὸς τ' αἰτίρι, καὶ πίσω τὸ ζευγάρι, »

καὶ κατηγορουμένην ἐπὶ τῶν ἀρχομένων ἀνεπιτη-
δεῖως τῆς ἐργασίας των; Τοῦτ' αὐτὸ ποιοῦμεν
σήμερον καὶ ἡμεῖς, εἴτε ἄκρια προσχεδιάζοντες
τὴν ἱστορίαν τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Διαλέκτου,
εἴτε κατεσπευσμένως λίαν ἀθλοθετοῦντες αὐτήν.

Ἡ ἐξιστόρησις τῆς Νεοε.λ.ληνικῆς! Ὀλίγα: τινὲς
συλλαβαὶ συνθέτουσι τὴν φράσιν ταύτην. Καὶ ὁ-
μως τῆς φράσεως τὸ σημαίνονμενον εἶναι δυσδιά-
στακτον, εἶναι βαρὺ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ
Ἄτλας, ὁ

Οὐρανὸν εὐρύττερον ἔχων ἐπικείμενον ὤμοις,

ἤθελεν ἀρνηθῆ, νομίζω, νὰ τὸ φέρῃ ἐπωμαδόν.

Ἡ ἐξιστόρησις τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης! Ἀλλὰ
τὸ ἔργον ἐμπεριέχει καὶ καθιστᾷ τὸν κύριον τῆς
ἡμετέρας νεοπολιτεύσεως σκοπόν. Οὗτος ὁ στέφα-
νος τῆς Ἑλληνικῆς πλήρους ἐθνεγερείας! οὗτος ὁ
ἀγλαότατος, ἀλλὰ καὶ ὀψιος τῆς δευτέρας ἡμῶν
παρουσίας καρπός!

Ἐπειδὴ, ὑπηρεσίαν ταύτης λαμπροτέρην τινὰ
ἄλλην δύναται ἡ Ἑλληνικὴ ἀναγέννησις νὰ προσ-
φέρῃ εἰς τὴν καθόλου Φιλολογίαν; Ἄν ταύτην μόνον
τὴν ἐντολήν εἶχεν ἡ νῦν Ἑλλὰς νὰ ἐκπληρώτῃ,
ταύτην καὶ οὐδεμίαν ἄλλην, ἤρκει, φρονῶ, τῆς ὑ-
ψηλῆς ταύτης ἐντολῆς ἡ ἐκπλήρωσις, ὅπως τὸ ἡ-
μέτερον γένος καταστῇ κλεινὸν αὖθις καὶ ἀγκυπητὸν
πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης γένη, ὅπως ἐπανακτήσῃ
τὸν θαυμασμὸν παντὸς περωτισμένου λαοῦ. Διότι
ἡ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς εἶναι συγχρόνως
καὶ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς διαλέκτου· οὐ
μόνον δὲ τῆς κλασικῆς καλουμένης, ἀλλὰ καὶ πάν-
των προσέτι τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν. Ὑπὸ ἐποψίν
δὲ ἀνωτέρην καὶ ἐπιστημονικὴν, ἡ ἱστορία αὕτη ὠ-
ρισταὶ νὰ πληρώσῃ πάμπολλα κενὰ εἰς τὴν ἐπι ἀτε-
λεστάτην ἐξιστόρησιν τοῦ ἀρχαίου, τοῦ μέτου, καὶ
τοῦ νεωτέρου ἡμῶν πολιτισμοῦ, ὁ συνοπτικὸς σύν-

δεσμος τῶν ὁποίων ἀδιάγνωστος σχεδὸν ὑπάρχει
καὶ προσδοκώμενος. Αἱ τύχαι τῆς γλώσσης μας
ὁμοιάζουσι τὰς τύχας τῆς ἡμετέρας ἱστορίας. Ἡ
γλώσσα τοῦ γένους ἡμῶν, ἐνδυομένη, κατὰ τινὰ
μυστηριώδη νόμον, σχῆμα καὶ μορφήν διάφορον,
καὶ οὕτω παρακολουθεῖσα τὴν ὁδοιπορίαν τῶν αἰ-
ώνων, ὅπου φιλομάθεια, καὶ πρόοδος, καὶ γνῶσις
ἀνκυρύνεται, ἐκεῖ παρευρίσκεται καὶ αὕτη. Εἶναι ὁ
πολυτρόπος, ὁ πολυέλικτος Νεῖλος, ὅστις, ὑπὸ τὸ
σχῆμα πολλῶν νηπίων καθυμένων ἐπάνω του, τι-
θηνεὶ συμβολικῶς καὶ θεραπεύει πάσας τὰς νεαζού-
σας φυλάς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ γιγαντιαίον τῆς ἱστορίας ταύτης
τὸ ἐπιχείρημα, ἀλλ' ἐπειδὴ περιπόθητόν τε καὶ
τριπένδοξον τὸ ἔργον, διὰ τοῦτο καὶ πλείστη πε-
ρίσκεψις ἐκ μέρους ἡμῶν ἀπαιτεῖται. Πρὶν ἢ ἐπι-
στήμῳς πῶς διορίσωμεν τὴν σύνταξιν τηλεικύτης
συγγραφῆς, καλὸν νὰ προεξετάσωμεν τί ποτε ἐστὶν ἡ
συγγραφή αὕτη, καὶ τίς ὁ σκοπὸς αὐτῆς, καὶ τίνα
τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως, καὶ τίνα τὰ ἀποτελέ-
σματα τῆς συντάξεως; πρὶν παντὸς ἄλλου δὲ, τίς
ἡμῶν ὁ ἱκανὸς ἵνα ἐπαξίως ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς
συγγραφῆς; Ἐάν ταῦτα προπερικεκοθῶμεν, τίς οἶδε
μὴ λάθωμεν τὴν ὑγιειντάτην πεποιθήσιν, ὅτι προ-
τοῦ ἐπιχειρήσωμεν, ὄχι μετρίως νὰ συνθέσωμεν,
ἀλλὰ καὶ μόλις νὰ ἀρθῶμεν τῆς μακροῦ χρόνου
καὶ μακρῆς ἐρεύνης δεδομένης ἐξιστορήσεως τῆς ἰ-
διώτιδος, ἀνάγκη πᾶσα νὰ προτάξωμεν σπουδαιο-
τάτας προγυμνάσεις, καὶ προκαταρκτικὰς πραγμα-
τείας, καὶ συλλογὰς γλωσσολογικὰς, καὶ ἀναδιφῆ-
σεις διαλεκτογραφικὰς, καὶ προπαρασκευαστικὰς
πολλῶν εἰδῶν μαθήματα; Τὰ γένη τῆς Γαλλίας,
τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰσπανίας ἐγεννήθησαν οὕτω; εἰ-
πεῖν χθές, σχετικῶς πρὸς τὴν ἡμετέραν σεβασμίαν
ἡλικίαν. Ἀλλ' ἐν τούτοις, καὶ τοι ἀσυγκρίτως νεώ-
τερη, τὰ γένη ταῦτα δὲν ἀπετόλμησαν μέχρι τοῦδε
νὰ συγγράψωσι τὴν οὐκ ἀπέραντον ἱστορίαν τῆς
γλώσσης αὐτῶν· καταγίνονται δὲ μόνον παντὶ σθέ-
νει εἰς τὸ νὰ κατανέωσι τὴν πρὸς τοῦτο χρειώδη
ῥήσιν, ἢ νὰ προσχεδιάζωσι τὰς πρώτας τῆς ἐξιστο-
ρήσεως γραμμάς. Ἡμεῖς δὲ, οἵτινες ἐπ' ὅμου φέρο-
μεν τὸ φορτίον τριάκοντα καὶ ἐπέκεινα ἑκατονταε-
τηρίδων, τὸ ἕκρον τριάκοντα αἰώνων δυσσεβείας
ἐμπεπλησμένων μεγαλείου καὶ παρρηκῆς, φωτὸς
καὶ σκοτοῦς, πολιτισμοῦ καὶ βαρβαρότητος, ἡμεῖς
οἵτινες εἰσῆλθομεν ἄρτι εἰς τὸν χορὸν τῶν ἐθνῶν,
καὶ ὡς ἐκ τούτου χρεῖζν ἔχομεν νὰ μάθωμεν μάλ-
λον ἢ νὰ διδάξωμεν τοὺς ἄλλους, ἡμεῖς ἤδη ἐτοι-
μαζόμεθα νὰ βραβεύσωμεν τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἡ-
μετέρας ἰδιώτιδος γλώσσης, τίνι τρόπῳ; διὰ δι-
σχίλων δραχμῶν, τοῦτέστιν ἐξιδωμήκοντα στερλινῶν
ὡς ἔγγιστα! Λησμονοῦμεν, λοιπὸν, τὸ προγονικὸν
ἄξιωμα, ὅτι ἱστορία γλώσσης εἶναι διανοίας ἱστο-
ρία, ὥστε ἐάν δὲν θέλωμεν βιαίως ν' ἀποσπᾶσωμεν
τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν ἐκ τῶν κόλπων τῆς
μητρὸς αὐτῆς, ἀναγκαζόμεθα, ἐξιστοροῦντες τὰς
περιπετείας ἐκείνης, νὰ ἐξιστορήσωμεν καὶ τὰς πε-
ριπετείας ταύτης, ἢ εἰς ἄλλας λέξεις ἐτοιμαζόμεθα

νὰ συγγράψωμεν τὴν καθολικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας;

Ἀλλὰ — ἀκούομεν τινὰς λέγοντας — πᾶν δοκίμιον καλόν. Ἄς δώσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρχὴν ἐν εἴδει δοκιμίου, ἐφεξῆς δὲ ἔχει ὁ Θεός. Εὐ σοὶ τὸ μέλλον ἔξει, εἰ τὸ παρὸν εὖ τιθῆς.

Ταῦτα, κατ' ἐμὲ, καθαρισμένα πάσης φιλαυτίας, ἄλλο τι δὲν εἶναι παράξ προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις. Κακῶς τιθέμεθα τὸ παρὸν ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ τέλους, ἵκουν ζυγνύοντες τοὺς ὅκως ὀπισθεν τοῦ ἀρότρου. Ἀρχόμενοι δὲ τῆς ἐργασίας ἀκριβῶς ὅθεν ἔπρεπε νὰ τελειώσωμεν, εἰς δύο ἀτοπὰ τινα περιπίπτομεν. Ἐν πρώτοις μὲν, δαπανῶμεν σχεδὸν εἰς μάτην τὸν πολυτίμον χρόνον, καὶ τὰς οὐχ ἥττον πολυτίμους τῶν φιλογενῶν συνεισφοράς, μὴ ἐλπίζοντες νὰ προσκομίσωμεν τοῦ προσήκοντος καρποῦ ἢ τὸ ἐλάχιστον μέρος. Εἴτα δὲ, πρὸς τινὰς χειρτελέους, μυκτηρίζοντας ἀδίκως τὸ ἀνεπίδεκτον τοῦ γένους μας, ἀποκαλύπτομεν δωρεὰν τὸ ἀνυπόμονον καὶ θρασὺ τῆς νηπιώδους ἡλικίας, τὸ ἀνάσκητον ἔτι τῆς παιδείας μας.

Ὅτι πρόκειται περὶ τελείας συγγραφῆς, καὶ οὐχὶ περὶ τινος ἀπλοῦ δοκιμίου, τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὸ θέμα ἐκεῖνο τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἄν τὸ περὶ Νεοελληνικῆς Γλώσσης πρόγραμμα τοῦ Ὁθωνείου Πανεπιστημίου, δοκίμιον τι ἱστορικόν, καὶ οὐχὶ συγγραφὴν ἐντελῆ καὶ μεμελετημένην ἐνδείκνυται ἄθλο-θετήσῃ, τότε τὸ πρόγραμμα θεδαίως ἡμάρτανε, καθόσον εἰς τὸ διαγωνισθησόμενον πόνηρα ἐπέβαλλον ὀγκώδη καὶ ὑπερβολικὴν ἐπιγραφὴν. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ὀγκώδεις ἐπιγραφαὶ εἶναι μαθητῶν πρωτοπειρῶν μᾶλλον ἢ Πρυτάνεων ἰδίαι, διὰ τοῦτο, νομίζω, τὸ σχέδιον τοῦ προγράμματος ὀφείλομεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν (καὶ μὴ τὴν ἀλήθειαν ἀταφείας ἐνεκα χρῆζει πολλῆς ἐρμηνείας,) καθὼς ὁ Κ. Πρυτανὺς διέγραψεν αὐτό. Τὸ δὲ θέμα ἀπαιτεῖ τὴν ἀπὸ τῶν Πτολεμαϊκῶν ἰδιαιτέρως χρόνων διαγραφὴν τῆς γλωττικῆς πορείας, καὶ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς διαλέκτου. Αἰται τὴν ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ εὐκολωτέραν τοῦ σκοποῦ, συστάινει πρὸς τὸν μέλλοντα συγγραφεὰ νὰ παραδείξῃ, ἢ παρεμπιπτόντως μόνον, καὶ τροχάδην νὰ προγραπτεῖται τὰ γλωσσικὰ τῶν προτέρων χρόνων, γλωσσικὰ τὰ ὅποι τὸ θέμα αὐτὸ κρίνεται ὡς λίμματα ἀπλῶς εἰς τὴν καθόλου θεωρίαν, ὡς ἐπιχειρήματα σχεδὸν εὐκλόσπαστα καὶ παραρτηματικά.

Τὰ πρότερον γλωσσικὰ παραληπτέα! Ἄλλο τόσον, λοιπόν, ἃς παραλείψωμεν τὴν ἐρευναν τῶν γενεθλίων μας! Τίς ὁ λόγος νὰ καλῶμεθα Ἕλληνες, ἀπὸ δι' ἐνὸς μονοκονδυλίου παραιτούμεθα τῆς νομίμου ἡμῶν Ἑλληνικῆς καταγωγῆς; Ἐὰν χάριν τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν ὁ ἡμέτερος λαὸς λαλεῖ, δὲν εἴμεθα πολῖται συμπάσης τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ Ἀττικοί, συγχρόνως καὶ Βοιωτοί, καὶ Λάκωνες, καὶ Αἰολεῖς, καὶ Ἴωνες, καὶ Ἀρκάδες, καὶ ἐφεξῆς, διατί, λοιπόν, δὲν ἀποκαλύψωμεθα ὀρθώτερον Ἀλεξανδρινοὶ ἢ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ

προσλαμβάνομεν τὴν κοινὴν εἰς ὅλους τοὺς πάλαι τῆς Ἑλλάδος λαοὺς Ἑλληνικὴν ὀνομασίαν; Παραληπτέα εἰς μίαν ἱστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσης τὰ πρὸ τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων γλωττικά! Ἀλλὰ τοιαύτη φράσις περιέχει μίαν δυσεξήγητον ἀντίφασιν. Εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς ἂν ἐλέγομεν Ἀεφάλος ἱστορία τῆς Γλώσσης τῶν Ἑλλήνων, ἢ ἱστορία Ἀνιστόρητος.

Ὅχι, δὲν γράφονται, καὶ δὲν ἀθλοθετοῦνται τοιαυτοτρόπως ἡ ἱστορία καὶ ἡ γλῶσσα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐκτὸς ἐὰν σκοπεύωμεν νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς ἱστορίας, νὰ χωρίσωμεν τὸ ἐνεστὸς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος, ἢ τοῦλάχιστον ἂν ἀκόμη δὲν ἐμάθομεν οὕτε τί δηλοῖ ἡ λέξις ἱστορία Ἑλληνική, οὔτε τί ἐστὶ, καὶ τί ποτε ὑπῆρξεν ἡ Ἑλληνική γλῶσσα.

Ὅχι, δὲν γράφεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ μετὰ τοιούτων περιορισμῶν, καὶ ἐν τοσούτῃ χρειῶδυν ἀπρομηθείᾳ ἡ ἱστορία τῆς νεωτέρας γλώσσης. Χωρὶς ἄρμενα καὶ κουριά, Ἄγιε Νικόλα βόηθα με! — Τὸ λέγω ἐκ προοιμίων, καὶ ἐν πλήρει πεποιθήσει. Ἐτοιμὸς δὲ εἶμαι, τυχοῦσας χρειᾶς, τὸν λόγον τοῦτον τῆς πεποιθήσεως νὰ ἀναπτύξω καὶ λίαν διεξοδικώτερον (*).

Ὅχι, δὲν διαχαράττομεν οὕτω τὴν εὐθεὴν ὁδόν. Ὅπως ἡμεῖς οἱ τοῦ καθόλου Πανελληνίου, καὶ τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς ἱστορίας κληρονόμοι καὶ ἀντιπρόσωποι, ὅπως τύχωμεν μέλλοντος αἰσίου, ὅπως θέσωμεν καλῶς τὸ παρὸν, εἰς ἄλλου εἵδους ἀσχολίας, ἥττον μὲν ἐπιδεικτικῆς, μᾶλλον δὲ λυσιτελεῖς, ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τῶν ἡμετέρων λογίων τὴν ἐπιμέλειαν λέγω εἰς τὴν ὑπομονητικὴν ἐκείνην συγκομιδὴν τῆς προοιμιώδους φιλολογικῆς ὕλης ἣτις θέλει ποτὲ χρησιμεύσει εἰς τὴν τῆς ἱστορίας κατασκευάσιν. Εἰς μάτην ὁ ἀρχιτέκτων σχεδιάζει σχέδια λαμπρότατα ὅπου λείπουν ἡ πέτρα καὶ ἡ ἀσβεστός. Συνήγαγον ἄλλοι προηγουμένως, τὸ θέμα λέγει, τὴν ἀναγκασίαν ὕλην; Συνέγραψαν ἄλλοι πολλὰ πολλῶς; ἀκούοντες πῶς ἐξετέθησαν ἄχρι τοῦδε ἐν ἰδίῳ συγγράμματι τὰ περὶ γλώσσης, ἢ προφορᾶς, ἢ στεχουργίας ζητήματα; — Φαῦ! καὶ πόσα τῶν ἄχρι τοῦδε ῥηθέντων εἶναι ἐπιστημονικῆς ἐρεῖνης ἄξια; — Ἀλλ' ἐστῶσαν πάντα ἀξιόλογα, πάντα ἐντελῆ! Πῶσον ἰσχύουσι τὰ ὀλίγινα ὅσα συνετάχθησαν μέχρι τοῦ νῦν, ὡς πρὸς τὸ ἄπειρον, τὸ πολομυγές, τὸ δυσεύρετον, καὶ δυσερμήνευτον ὕλικόν, οὗ περ χρῆζει ἡ τεραστία μας οἰκοδόμησις; — Καὶ λοιπόν, εἰς τὴν ἐλλειψιν ταύτην ἃς στρέψωμεν πάντες τὴν προσοχήν. Διότι, πρὸς τοὺς ἄλλους, δεικνύοντες εἰς τὸν σοφὸν τῆς Εὐρώπης κόσμον ὅτι συναισθανόμεθα τὰς ἐλλείψεις μας, ὅτι κατμετροῦμεν κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος τὴν ἀβυσσον τοῦ παρελθόντος ἡμῶν, δεικνύομεν ἔτι τὴν πιθανότητα ὅτι τὸ γένος ἡμῶν θέλει ἐπιτύχει ποτὲ νὰ πληρώσῃ τὴν ἀβυσσον

(*) Εἰς ἐπικρίσεις ἀνωόμεας, εὐδαίμῃ ἀντιπρίκκης. Ἐπὶ αὐτῶν δὲ ἐπὶ προφανῶς εὐτελεῖ.

ταύτην. Ἄς περιορισθῇ, λοιπόν, ἡ ἡμετέρα γενεὰ εἰς τὸ νὰ προοιμάσῃ μόνον τὸ ἔργον, τῆς ἀναγκαίας ὕλης προνοητικῶς περιδρακτομένη. Ἄς κατατάξῃ τὸ πολὺ τὴν ὕλην αὐτήν. Εἰς τοὺς υἱοὺς δὲ καὶ τοὺς ἐγγόνους ἃς ἀνατεθῇ ἡ μέριμνα τῆς οἰκοδομῆσεως. Εκείνοις μὲν ἡ δόξα τῆς τεκτονικῆς, ἡμῖν δὲ ἡ εὐγνωμοσύνη τούτων διὰ τὴν πατρικὴν προμηθειαν. — Οὕτω μόνον τιθέμεθα κελῶς τὸ παρὸν, πρὸς διακόσμησιν τοῦ μέλλοντος.

Ἀλλὰ τίνα τὰ καθ' ἕκαστα τῆς προοιμιώδους ταύτης ἐργασίας; Ποῦ καὶ πῶς τὴν ἄπειρον τῆς προετοιμασίας ὕλην ὀρεῖσθαι μὲν νὰ διαζητήσωμεν; — Ἰδοὺ, κατ' ἐμὰ, τὸ οὐσιωδέστατον πῶν περὶ γλώσσας ζητημάτων, τὸ προκαταρκτικὸν περὶ μεθόδου ζήτημα· ἰδοὺ τὸ ζήτημα, χωρὶς τοῦ ὁποῦ τοι τετραλοὺς ἄγοντας, εἰς ὅθροον ἑαυτοὺς μετ' αὐτῶν ρίψωμεν.

Ἄς μοι ἐπιτραπῇ νὰ ἐξηγήσω τὴν γνώμην μου περὶ τούτου.

Ἐπτά διάφορα εἶδη προγυμνασμάτων κρίνω καταπειρόντως ἀναγκαῖα εἰς τὴν τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας ἐξιστόρησιν. Ἐκαστὸν τῶν προγυμνασμάτων τούτων ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερον διαγωνισμόν, καὶ ἰδιαίτερον ἀριστεῖον. Τὰ θέματα δὲ αὐτῶν ἐκτίθηναι εἰς τὰ ἑπτὰ ἀκόλουθα Κεφάλαια.

Α'. — Σχηματισμὸς Γλωσσάρχων καὶ Φρασεολογίων τῆς Νεοελληνικῆς, καὶ γνησίᾳ Συλλογῇ Παροιμιῶν, ᾠσμάτων, μυθολογιῶν, μύθων δημοθῶν, κτλ.

Κατὰ τὸ παράδειγμα πῶν ἐτέρων ἐξηγουμένων γλωσσῶν, ἀνάγκη καὶ ἡμεῖς ν' ἀποταμιεύσωμεν εἰς ἐπίτηδες ἀλφειτικὰς Συλλογὰς πάσας ἀδιακρίτως τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις, καὶ πάντας τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς κοινῆς συνηθείας· προπάντων δὲ τὴν οὐκ ἀσήμενον λεκτικὴν μερίδα τῆς συνηθείας ταύτης, ἥτις κατὰ τὸ φαινόμενον ἀλλοτρίως δεικνυομένη πρὸς τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, ἀδεσχεῖας ἔχει τὴν τε καταγωγὴν καὶ τὴν ἐτυμολογίαν. Θέλωμεν δὲ δώσω ἀρχὴν (καθότι οὐδὲν τοιοῦτο μέχρι τοῦ νῦν ἐγένετο) παρὰ τοῦ σπουδαιοτάτου Γλωσσάρχου καὶ Φρασεολογίου τῆς Μεταφράσεως τῶν Ο'. καὶ τῆς Κοινῆς Λαϊκῆς, καὶ τινῶν συγχρόνων Ἀλεξανδρινῶν, Γλωσσάριον, ὅπερ ἀναντιρρήτως πολλὰς θέλει παρέξει τὰς εὐκολίας εἰς τὴν τῶν πρότερον καὶ εἰς τὴν τῶν μετέπειτα χρόνων γλωσσικὴν διαφώτισιν. Τὸ ἔθνος τῆς Γαλλίας ἀριθμεῖ ἕως τῆς σήμερον, καθ' ὅσον εἶμαι πεπληροφόρημένος, διακόσια εἴκοσι πέντε διάφορα γλωσσάρια τῶν διαφόρων ἐπαρχιακῶν διαλέκτων καὶ ὑποδιαλέκων του, ἡ δὲ Κυβέρνησις αὐτοῦ βραβεύει συγχάκις τοὺς συγγραφεῖς τοιούτου εἶδους. Ἡ Ἰταλίᾳ ἔχει τριπλᾶ καὶ τετραπλᾶ γλωσσάρια Βενετικᾶ, Σικελικᾶ, Νεαπολιτικᾶ, Βονωνικᾶ, Λομβαρδικᾶ, κτλ. Ἐσχημάτισε γλωσσάρια τῆς ἐγχωρίου φωνῆς καὶ αὐτὴ ἡ Γαλλίζουσα Ἑλβετίᾳ, Γλωσσάρια συντάττουσιν ἡ Ἰσπανία, καὶ ἡ Πορτογαλλία, καὶ ἡ Γερμανία, καὶ πᾶν γένος φιλέρευνον. Μόνοι ἡμεῖς, οἱ ὑπὲρ πάντα ἄλλον δεόμενοι τοιούτων βοηθημάτων, ἡμεῖς μόνοι δὲν ἔχομεν οὔτε ἐν γλωσσά-

ριον, ἄξιον τοῦλάχιστον μνείας, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, ὑπὸ ξένων φιλολόγων συνταχθέντα. Ἄς διορισθῶσι, λοιπόν, χίλιαι δραχμαὶ εἰς ἀμοιβὴν πρὸς ἐκείνον ὅστις ἐπιμελέστερον ἀποθησαυρίσῃ τὰς λέξεις, τὰς φράσεις, τὰ ᾠσματα, τὰς παροιμίας τοῦ Κρητικοῦ ιδιώματος. Ἀλλὰ τόσας δὲ πρὸς τὸν ἐμπειρότερον συνεργιστὴν τοῦ Κυπριακοῦ γλωσσάρχου, ἢ τοῦ Λακωνικοῦ, ἢ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ, ἢ τοῦ Ἐπτανησιακοῦ, ἢ τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ τῆς μικρῆς Ἀσίας, καὶ ἰδίως τῆς Τραπεζούντος, ἐνθα σώζονται πολὺτις τινεὶ λείψανα τῆς ἀρχαίας Δωρίδος. Αὕτη ἡ βῆσις καὶ τὸ θεμέλιον τῆς συνόλου φιλολογικῆς ἐρεῦνης καὶ διαφωτίσεως· τοῦτο τὸ ὀρμητήριον πάσης γλωσσικῆς ἀναδιόσεως. Ἐπὶ τοιούτου λίθου ἀκρογωνίου μέλλει βεβαίως νὰ καθιδρυθῇ ποτε τοῦ τερασταίου μας οἴκου τὸ τεῖχος. Πρόπει δὲ εἰς προλήψεις ἢ εἰς συμπαθείας μὴ χαρίζομενοι, μηδεμίαν λέξιν τῆς ἀπανταχοῦ καθομιλουμένης νὰ παρκαλέψωμεν, μάλιστα λέξιν τινὰ ὑπερμαχίνουσαν ἰθαγενῇ χαρακτῆρι. Καθότι, ὡς οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν συγχρόνων ἐρευνητῶν παρατήρησαν, λεξιδιόν τι φαινόμενον ἀσήμαντον κατ' ἀρχάς, ἐννοτε ἐμπεριέχει τὴν κλειδὸν πλείστων ἄλλων ἐτυμολογικῶν σαφηνισμῶν, ἐγκρύπτει ἀξιοκτῆτον μυστήριον, ἀνοίγει τὸν δρόμον εἰς ἐτέρας ἐπομένως ἀνακαλύψεις.

Ἡ λεκτικὴ μερίς εἶναι σχετικῶς πρὸς πᾶσαν διάλεκτον ζῶσαν ἢ νεκράν, ὅ,τι ἡ σὰρξ καὶ τὰ ὅσα εἶναι πρὸς τὸ ἐπίλοιπον σῶμα. Ποῦ, λοιπόν, ἐν ἐλλείψει τῆς βάρους ταύτης θέλει στηρίζει ὁ μέλλων ἱστορικὸς τὰς κρίσεις του; ποῖον εἶδος αὐτοψίας προσκαλοῦμεν τὸν ἀνατόμον νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπὶ σώματος ὑστερημένου τῆς σαρκὸς; τίς ὁ δόκιμος φιλόλογος, ὅστις θέλει αὐθαδιάσει νὰ ἐκφέρῃ γνώμην τινὰ ἐπὶ πραγμάτων σχεδὸν καθόλου καὶ παρὰ πάντων ἀγνωσμένων; — Ἐὰν ἡ φιλολογικὴ κρίσις τῆς νεωτέρας γλώσσας προηγήθῃ τῆς δε τῆς ἀπαραιτήτου προκαταρκτικῆς ἐργασίας, ὁ ζωγράφος ἡμῶν θέλει βεβαίως ἰχνογραφῆσαι τὸ ὁμοίωμα ἐν ἀπουσίᾳ καὶ ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τοῦ πρωτοτύπου. Τότε δὲ, πῶς δὲν ἀμφιβάλλω, θέλει λάβει τὸ βραβεῖον τοῦ διαγωνίσματος ἐκείνος, ὅστις ἐκφέρῃ τοὺς πλείονας παραλογισμοὺς, ὅστις συρράψῃ τὰ μᾶλλον ἄπεπτα θεωρήματα περὶ τῆς Ἀρχῆς, περὶ τῆς Φύσεως, καὶ περὶ τῆς Χρήσεως τῆς γλώσσας τῶν Ἑλλήνων.

Β'. Ἐτυμολογικόν.

Συνερανησθείσης τῆς γλωσσογραφικῆς ὕλης μετὰ μεγάλης προσοχῆς, ἀρχόμεθα τότε τῆς ἀναλυτικῆς ἐρεῖνης· ἡγοῦν, ἐν γνώσει καὶ κατοχῇ πραγμάτων, οὐχὶ δὲ πλέον τῆς γῆς ἀπαιωρούμενοι, ἐπιχειροῦμεν τὴν χιμικὴν, οὕτως εἰπεῖν, ἀποσύνθεσιν καὶ ἐξέτασιν τῶν συστατικῶν τῆς γλώσσας στοιχείων, τὴν γενεαλόγησιν ἐκάστης ταμιευθείσης λέξεως, τὴν ἐξιστόρησιν τῶν περιπετειῶν αὐτῆς κατὰ τὴν ἀληθυσίαν τῶν Ἑλληνικῶν αἰώνων. Διὰ τοιαύτης ἐργασίας ἰχνοσκοποῦμεν τὴν γένεσιν, τὴν σύνθεσιν, τὸν παρασχηματισμόν, τὸν φυσικὸν τροπικὸν χα-

ρχιτῆρα, τὰς πολυειδεῖς φάσεις, καὶ χρήσεις ἐκάστης τῶν λέξεων τούτων διαστέλλομεν πρῶτον τοὺς Ἀττικισμοὺς τῶν ἀνερηθμένων διαλεκτισμῶν, καὶ ἐν γένει τοὺς Ἑλληνισμοὺς τῶν σπανίων βερβηρισμῶν· σαρκνίζομεν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως· διακρίνομεν τοὺς ἀρχαῖσμούς τῶν νεολογιῶν· παραλλήλίζομεν τὴν διπλὴν δύναμιν τῶν ἡμετέρων λέξεων πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν ἐτέρων συγχρόνων γλωσσῶν, ὅπως καταμετρήσωμεν τὴν φιλοσοφικὴν συγγένειαν ἐκκίτρων. Μόνον ἀπὸ προτάξωμεν τηλικαύτην παρασκευὴν, ἱκανοποιούμεθα νὰ ἐρευνήσωμεν ἐπαξίως τίς ἡ ὕλη ἡ συσταίνουσα τὴν νεωτέραν καλουμένην Ἑλληνικὴν, ἐὰν ἡ ὕλη αὕτη ᾖ αἰθρῶς νεωτέρα ἢ ἀρχαία, κατὰ πόσον ἴσχυσεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς καθομιλουμένης ἡ λογία τῶν Ἀθηνῶν διάλεκτος, κατὰ πόσον δὲ καὶ ἡ ἀγορεύουσα τῆς Ἀττικῆς, καὶ κατὰ πόσον ἐτέρωθεν συνεισέφεραν αἱ λοιπαὶ πᾶσαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος γλώσσαι. Τότε μόνον δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς μυστηριώδεις τρόπους, καὶ οὗς τὰ ἰδιώματα τῆς ἀρχαιότητος διελύθησαν, ὅπως συγκροτήσωσιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πανελλήνιον ἰδιώμα, καὶ ὅν τρόπον, διελυθισῶν τῶν ἐγχωρίων διχονοιῶν, συνεκροτήθη ποτὲ θαυμασίως ἡ Πανελλήνιος Ἀρχαῖκή συμπαχία. Στιθεύσαντες δὲ τοιοῦτοτρόπως τὴν ἀρχὴν τῶν λέξεων, ἀνιχνεύσαντες τὰς ἱστορικὰς περιπετείας αὐτῶν ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, σπουδάζαντες, ἐνὶ λόγῳ, τὴν βιογραφίαν ἐκάστης λέξεως, καθὼς σπουδάζομεν τοὺς παραλλήλους βίους τοῦ Πλουτάρχου (διότι ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ὑπερβαίνει κατὰ δόξαν καὶ ἀθηνασίαν οἰονδήποτε πολίτην τῆς Ἑλληνικῆς χώρας), ταῦτα, λέγω, ποιήσαντες, ἀξιούμεθα τότε νομίμως νὰ ἀπορατίσωμεν τίνας τῶν λέξεων τούτων πρέπει νὰ καταγράφωμεν εἰς τὸ μέγα καὶ ἀπέραντον κατάστιχον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθὼς γνωστὰς Ἑλληνικὰς καὶ ἱστορικὰς, καὶ τοι μὴ ἀποκλειστικῶς Ἀττικὰς οὖσας, τίνας δὲ ὡς ὑποβολιμαίας καὶ ξένας πρέπει ἐπισήμως πλέον καὶ ἀνεκκλήτως νὰ ἐξοστρακίσωμεν. — Ἀξίωμα γενικόν· ἡ ἱστορία τῶν λέξεων ἐνός ἔθνους ὑπάρχει καὶ ἱστορία τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, διότι τὸ κύριον χαρακτηρισμὸς τοῦ λογικοῦ ὄντος εἶναι τὸ ὄργανον τῆς γλώττης, δι' οὗ γεννῶνται καὶ προοδεύουσιν οἱ πολιτισμοί.

Ἡ ἐρευνα αὕτη κατ' ἀνάγκην θέλει μᾶς ἀναθεῖναι πρὸς τοὺς ἀρχικοὺς χρόνους τῆς ἡμετέρας πολιτείας· ἀλλ' ὅμως τὸ εὖρὸς τῆς θέας δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκφοβίσῃ. Σταγόνες ὕδατος πέτρην κοιλαίνουσιν, ἀνθρώπου δὲ θέλησις τὰ πάντα νικά. Πλὴν δὲ τῆς ἀνάγκης, ἔτι καὶ τίς ὠφέλεια προκύβηται παρὰ τοιαύτης ἀναδρομῆς. Τίς οἶδε μήπως πέπρωται νὰ μὴ συναισθανθῶμεν οἱ ἀπόγονοι προσηκόντως τὴν ἀξίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν πατέρων, καὶ συνέλθωσιν οὕτως εἰς ἀμιλλὰν εὐγενῆ, εἰμὴ πρότερον ὁ ἔρως τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἡ δίψα τῆς ἀναδιερεύσεως ὑποχρεώσωσιν αὐτοὺς νὰ ἀνατρέξωσιν, ἄλλως πως παρ' ὅτι ἐποίησαν οἱ ἄλλοι θεοὶ, εἰς τὰς ἀρχαιογόνους ἐποχὰς τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Ἑ-

λληνισμοῦ, εἰς τὸν τοκετὸν τῶν πατρίων ἰδιωμάτων, ἐκεῖ ὅπου κρύπτεται πρὸς πάντα μὴ Ἑλλήνων ἡ ἱερὰ λέξις τοῦ Ἑλληνικοῦ μυστηρίου;

Νὰ περιορίσωμεν τὴν ἐρευναν ἕως τοῦ Πτολεμαϊκοῦ αἰῶνος! Διατί, πρὸς Θεοῦ; Εἰς τὸν Πτολεμαϊκὸν αἰῶνα, τὸ πολὺ ἀρχεῖται ἢ σύμψυρτις, ἀρχεῖται ἢ συγχώνευσις τῆς πολυποικίλου γλωττικῆς ὕλης τοῦ γένους· ὅμως ἡ ὕλη αὕτη, δηλαδὴ ἡ ὕλη ἥτις καὶ σήμερον ἐτι σχηματίζει τὸ πλεῖστον μέρος τῆς καθομιλουμένης, ἀνάγεται εἰς χρόνους πολὺ προγενεστέρους. Ἀδύνατον δὲ τὴν ἐνεστώσαν ὕλην νὰ ἐκτιμήσωμεν, εἰμὴ ἐρωτήσωμεν τὸ μαντεῖον τῶν πρότερον χρόνων. Τί λέγω; οὐδὲν γλωττικὸν δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν ἀξιοπρεπῶς, εἰμὴ γενῶμεν Ἑλλήνες παντὸς χρόνου, καὶ παντὸς τόπου Ἑλληνικοῦ. Ἡ καθόλου Πανελλήνιος φωνὴ (ἐννοῶ τὴν ἀπὸ τοκετοῦ αὐτῆς μέχρι γήρως, καὶ ἀνακαίνεσεως μίαν πάντοτε καὶ ὁμογενῆ Ἑλλάδα φωνήν), εἶναι, ὡς ἔπος εἰπεῖν, κύμβαλον ἀναρμόνιον. Κροῦσον οἰκονδήποτε θέλης χορδὴν τοῦ κυμβάλου, πᾶσαι αἱ λοιπαὶ χορδαὶ συμπαλλοῦσι καὶ συναναμέλπουσι. Καθῆκον, λοιπόν, ἀναπόφευκτον μᾶς καλεῖ νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὰ κρύφια νήματα, ἅπερ κατὰ πάντα λόγον συνάπτουσι τὴν καθ' ἡμᾶς χρόνον πρὸς τὸν μεταβητικὸν τοῦ μεσαιῶνος χρόνον, τοῦτον δ' ἀπ' ἐτέρου συνάπτουσι πρὸς τὸν ἀρχαιότατον καὶ γενεθλιακόν. Ἄλλως, ἡ μολπή τοῦ κυμβάλου ἀπομένει πρὸς ἡμᾶς ἀδιεξήγητον ἄκουσμα. Δὲν ἠμαρξέ, φαίνεται μοι, ὁ φιλόπονος Ἡσύχιος ἑπτακοσίους ἐνικυτοὺς μετὰ τὴν Πτολεμαϊκὴν δυναστείαν; Ἀλλ' ὁ Ἡσύχιος δὲν ἀπεταμίζετο μόνον ταύτης τῆς ἐποχῆς τὰς λέξεις. Ὁ ὄντως Ἑλληνικὸς ζῆλος αὐτοῦ συμπεριέλαβεν ὅλον τὸν κύκλον τῆς προγονικῆς γλωττογραφίας, κατέλιπε δ' οὕτω πρὸς τοὺς ἀπογόνους ὁ ἐρχιστὴς μνημεῖον τιμιώτατον καὶ ἀθάνατον.

Ὁ ἐτυμολόγος, σήμερον ἢ εἶναι πρώτης τάξεως ἐπιστήμων καὶ φιλολόγος, ἢ δὲν εἶναι τίποτε, αὐτολεξεῖ, διότι ἡ φύσις τῆς ἀσχολίας ταύτης μέσον ὅρον ἐκνότητος δὲν ἐπιδέχεται. Παρῆλθεν ὁ καλὸς καιρὸς τῶν Μεναγίων, τῶν Σαλμασίων, τῶν Μορίνων καὶ αὐτοῦ τοῦ Villoison, ὁ μακάριος καιρὸς τοῦ Μεγάλου ἐτυμολογικοῦ, ὅτε ἡ ἐτυμολογικὴ ἐπιστήμη ἦτο σπᾶδιον ἡγεωγμένον πρὸς πᾶσαν αὐθιγρεσίαν καὶ φαντασιοκρασίαν. Σήμερον, δυνάμει τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας, ἡ ἐτυμολογία ἐγένετο ἐπιστήμη ἰδίους ἔχουσα κανόνας, καὶ ὅρια, καὶ μέτρον. Ως ἐκ τούτου, ὁ ἐτυμολόγος τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ὀρεῖται νὰ ἐργασθῇ ἄλλως πως ἢ ὡς ἐργάσθησαν οἱ προκάτοχοί του διαζήτηταί. Τὰ φιλοπονήματα τοῦ θέλουσιν εἰσθῆαι ἄξια τῶν προόδων, ἃς ἐποίησεν ἡ ἐπιστήμη πρὸς τινων ἐτών. Ἴνα δὲ σχεδιάσωμεν τὰ προτερήματά του, ὀρεῖται, πρῶτον μὲν, νὰ ᾖ προικισμένος μετὰ χαρισμάτων διανοητικῶν σπανίων, ἐξ ὧν θέλει ὑπερέχει ἢ ἀνιχνευτικὴ ὀξύτης, καὶ δευτερεύει ἡ δύναμις τῆς συγκρίσεως, ἀμφοτέρω πλεονεκτικὰ φυσικά. Ἀκολούθως δὲ πρέπει νὰ ᾖ πολυμαθέστατος κατὰ τὰς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας φιλολογίας· ἐτι δ' ἐγ-

κρητὴς τῶν πρωτίστων ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, καὶ τινῶν, οὐχ ἴττον, τῆς Ἀσίας. Παρεκτός τούτων δὲ, ὁ ἐτυμολόγος τῆς Ἰδιώτιδος ὀφείλει νὰ ᾔηται κάτοχος πάντων ὅσα κατὰ καιροὺς ἐγράφησαν περὶ Ἑλληνικῶν γλωσσῶν καὶ διαλέκτων, καὶ νὰ ἔχη ἥδη, ἐρευνῶν, ζητιῶν, συλλογολογῶν ἡμέραν καὶ νύκτα, κατηναλωμένον (συγχωρηθῆτω ἡ φράσις) ἐν τοῦλάχιστον ἀντίτυπον τοῦ Ἡσυχίου, τοῦ Φωτίου, τοῦ Σουΐδα, τοῦ Δουκαγγίου, καὶ τῶν ἄλλων γλωσσογράφων καὶ Διαλεκτολόγων. Τέλος πάντων, μέλλει νὰ προασκηθῇ εἰς τὴν Συγκριτικὴν φιλολογίαν, ἥτις ὑπάρχει πάσης ἐτυμολογικῆς ἐργασίας βάσιμος, λυθὲν λίθος πρὸς ἐκάστην ἐρευναν τοιοῦτου εἶδους. — Χωρὶς τῶν προσόντων τούτων, ἅπερ τρεμύσῃ τῇ χειρὶ καὶ ἐγὼ ἐνταῦθα συγκαταλογίζω, ὥς τὸ ἐγχαράξωμεν καλῶς, εἰς τὸ μνημονικόν, ὁποιοῦνδήποτε σύστημα ἐτυμολογικόν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἄλλο τι δὲν θέλει ἀποβῆ, πᾶρεξ κοῦφης φαντασίας κοῦφον καὶ ἀξιοκαταγέλαστον φιλοπόνημα.

Τὰς λέξεις τῶν Νεοελληνικῶν Γλωσσαρίων δὲν θὰ γενεαλογήσωμεν, λοιπὸν, ὥς ὁ ἄλλως σεβάσμιος Κοραῆς ἐγενεαλόγησε τὸ ῥῆμα Κουράω παρὰ τὸ Ἰταλικὸν Curgari, λησμονῶν τὸ Ἰωνικὸν Κοῦρος καὶ τὸ Ἀττικὸν Κόρος, καὶ τοὺς τύπους Κορέω, Κορέσκω, Κορέγγυμι· ἢ καθὼς ἐτυμολόγησε τὸ Αἰόλος παρὰ τὸ Αἰόλιος ἢ Αἰόλος τοῦ Ἡσυχίου, ἀντὶ νὰ ἀνάξῃ αὐτὸ εἰς τὸ Ὀϊόλος, μωρὸς, ἀνόητος· ἢ καθὼς τὸ ἐπιῤῥημα Ἀλλεμπάμπου.Ι.Ι.α. ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ Ἀλλεπάμπου.Ι.Ι.α, λησμονῶν τὸ Ἀλλεπά.Ι.Ι.η.Ι.α, ἴσον τοῦ Ἀλλεπα.Ι.Ι.η.Ι.ω, λαμβανόμενον εἰς τὴν σημασίαν τοῦ φόρδην μίγδην (pele-mele)· ἢ, τέλος, ὥς ἐτυμολόγησε τὸ ῥῆμα Γρικῶ, ἢ Ἐγρικῶ παρὰ τὸ Ἀγροικος, σκαιὸς (!), ἀντὶ νὰ ἀνάξῃ αὐτὸ πιθανώτερον εἰς τὸ οὐσιαστικὸν Γρηγορικὸς, ἔξυπνος, ἄγρυπνος, προσεκτικὸς, ἴσον τοῦ Γρηγορῶν (*), ὅθεν ἴσως κατὰ συγκατάνεον τὸ ῥῆμα τῆς συνθετικῆς ἐ σχηματίσθη. Ἀλλ' ἂν ἐτέρου, ἐάν τὰ πατροπαράδοτα ταῦτα κεμήλια, τὰ τοσοῦτον ἐτι πολύτιμα πρὸς τὴν διαφώτισιν τῶν σκοτεινῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος γλωσσῶν, λίαν ἐτοίμως θὰ ἀπορρίψωμεν διὰ μόνου τοῦ λόγου ὅτι τὰ πρῶτα ἐτυμολογικὰ δοκίμια δὲν ἔτυχον πλερέστατα τοῦ σκοποῦ, ἢ διότι προχειρότερον ἡμεῖς ἔχοντες σήμερον τὸ Λεξικὸν τῆς Ἀθίδος παρατρέχομεν καὶ περιφρονοῦμεν πᾶν τὸ ἀμυβόλον καὶ ἀνεξιχνίαστον τῆς καθαμιλουμένης, μὰ τὸν Δία, δὲν ἡξεύρω πῶς, παραμελοῦντες τοὺς ἐγχερίους διαλεκτισμούς διὰ τὸ πρόχειρον τῶν Ἀττικῶν ιδιωτισμῶν, θὰ ἀνεχθῶμεν ποτὲ εἰς τὰς πόλεις μας τοὺς μωροὺς ἐκαίνους νομισματολόγους, οἵτινες εἰς τὸ θαλάντιον ἔχοντες νομίσματα νεώτερα καὶ ἀγνώριμα, ἀμειβούσι ταῦτα ἀντὶ νομισμάτων ἀρχαίων, ἀχρηστών, καὶ μὴ δεκτῶν εἰς τὴν ἀγοράν. — Ἐν συγκεκριμένῳ μόνῃ ἡ περιησκημένη ἐτυμολόγησις τῶν Νεοελληνικῶν γλωσσαρίων

εἶναι ὀρισμένη νὰ μᾶς φωτίσῃ περὶ τῆς ἀληθοῦς φύσεως τῆς νεωτέρας διαλέκτου, μόνῃ αὕτῃ θέλει μᾶς χορηγήσῃ τὸ ὀδητικὸν νῆμα εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς πρεσβυτέρας, καὶ τῆς ἐνεστῶσης ἐτι δυσδιεξετάστου γλωττολογίας μας.

Γ'. Ἐρευνᾷ Συντακτικαί, Γραμματικαί, καὶ Χρονολογικαί.

Ἄν ἐμελλον νὰ συνδιαγωνισθῶ κατὰ εἰς τὸ περὶ γλώσσης δοθέν θέμα (τοῦθ' ὑπερ οὐ ποιήσω, συγγινώσκων τὴν ἀπειρόν μου ἀνικανότητα), ἤθελον ἀπαραιτήτως ἀπευθύνει πρὸς τὸν σοφὸν θεματογράφον τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν·

α. Κύριε θεματογράφε, λέγων Γλῶσσαν Ἑλληνικὴν νεωτέραν, τί ἐννοεῖς; Ἐννοεῖς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ καθ' ὅλας τὰς τάξεις ὁμιλουμένην γλῶσσαν, ἢ ἐννοεῖς τὴν ἀριστοτελεῖ γλῶσσαν τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων; Ἀναγκαιοτάτη ἡ διάκρισις. Διότι ἐάν ἐννοῇς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, αὕτη ὑπάρχει ἀξιερευνήτως ὑπὸ δύο ἐπὶφύεις διακεκριμένας. Εἶναι μὲν ἀξιερευνήτως ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τοῦ λεκτικοῦ, καθότι τὸ λεκτικὸν τοῦτο ἀναγράφει τὴν δημώδη γλῶσσαν εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀρχαίων ἐγχερίων Ἑλληνικῶν διαλέκτων, καὶ δὲν μαρτυρεῖ ἀπλῶς τῶν διαλέκτων τούτων τὴν συγχώνευσιν καὶ συνταύτισιν· εἶναι δὲ προσέτι ἀξιοσπουδαστος ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τοῦ ἰδεολογικοῦ ὑφάσματος, διότι τοῦτο ἀναγράφει τὴν γλῶσσαν αὐτὴν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης γλωσσῶν· ἀμφότερα χαρακτηρίσματα, διαστέλλοντα τὴν γλῶσσαν ταύτην ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς καὶ κλασικῆς διαλέκτου. Ἀλλὰ τούτου τεθέντος, τὸ θέμα σου φαίνεται μοι ἐλλιπές· καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ λεκτικὸν τῆς δημώδους γλώσσης, μολονότι τὸ θέμα σου αὐτὸ ἀναφέρει ὡς συνεργήσαντα εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς νεωτέρας σου ταύτης Ἑλληνικῆς, τὰ συγγραμματα τοῦ Κοραῆ, ὅστις συνέταξε μὲν ὅλην γλωσσογραφικὴν, ἰδεολογικὰς δὲ μελέτας περὶ μετατροπῶν γραμματικῆς καὶ συντάξεως ἐν παρόδῳ μόνον ἐπραγματεύθη. — Ἐάν δὲ, τούναντιον ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ὀνομασίαν ἐννοῇς τὴν γλῶσσαν τῶν σημερινῶν λογίων, τότε παραλείπεις δικαίως τὰς ἐρευνὰς λεξικογραφικῆς, ἐπειδὴ ἡ λόγιος αὕτη γλῶσσα, ἀκαθάρτως ἀνατρέχουσα διὰ τὴν λεκτικὴν προμήθειάν της εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἀττικῆς, δὲν μετέχει τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰμὴ κατὰ μόνον τὴν ἰδεολογικὴν ὑφάν, ὅθεν δὲν ἔχει ἄλλοτι ἀξιερευνήτως, πᾶρεξ τὰς σχέσεις τῶν τοῦ λόγου μερῶν, ἥγουν τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν σύνταξιν. Ἀλλὰ πάλιν, τούτου τεθέντος, τὸ θέμα σου φαίνεται μοι ἐλλιπές. Ἔστω· συμμορφούμενος πρὸς τὸ παράγγελμα σου, θέλω παραλείψαι τὴν τοῦ λεκτικοῦ μέρους ἐρευνᾶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ, λοιπὸν ὀφείλω κατ' ἐξοχὴν νὰ διαδείξω πᾶν ὅ,τι διακρίνεται τὴν κλασικὴν γραμματικὴν ἀπὸ τῆς νεωτέρας γραμματικῆς, ἥτοι τῆς ἐν χρήσει παρὰ τοὺς σημερινοὺς λόγιους, τί πρὸς θεοῦ δὲν μὲι σαφηνίζεις καὶ τὸ ὄρος τοῦ λόγιου ἢ τῶν λογίων, τὸ ὅποιον

(*) ἢ Γίνου γρηγορῶν, καὶ στήριξον τὰ λοιπὰ ἐ μίλλῃ ἀποδυνάει. ἢ Ἀποκ. Ἰωάν. β. 2.

μέλλω νὰ λάβω ὡς ὑπογραμμὸν καὶ γνώμονα καὶ ὁδηγὸν εἰς τὰς συγκριτικὰς ἐρεῦνας μου; Ὁρεῖλω νὰ λάβω ὡς *testo di lingua* τὸ ὕφος τοῦ λογίου Τερτσέτη ἢ τὸ ὕφος τοῦ λογίου Τρικούπη; τὸ ὕφος τοῦ λογίου Καλλιγᾶ, εἰς τινὰς τοῦ *H. Léca* διαλέγους, ἢ τὸ ὕφος τοῦ λογίου Ῥαγκαβῆ; τὸ ὕφος τοῦ Λούκα καὶ τοῦ Οἰκονόμου, ἢ τὸ ὕφος τοῦ σοφοῦ Πρυτάνεως; τὸ ὕφος τοῦ σχτυρικοῦ Σούτσου, ἢ τὸ ὕφος τοῦ δραματοποιῶν Σούτσου; τὸ ὕφος τοῦ ἐφημεριδογράφου Σούτσου, ἢ τὸ ὕφος τοῦ σχολάρχου Σούτσου; Διότι, κατὰ δύστυχίαν, δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἑκαστος τῶν λογίων ἔχει ἴδιον ὕφος γραμματικόν, ἀλλ' ἐνίοτε τινὲς τῶν ἡμετέρων συγγραφέων ἔχουσι καὶ τριῶν ἢ τεσσάρων εἰδῶν ὕφος *ad hanc penuriam plus etiam satis*. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἔχον, Κ. θεματογράφε, δὲν μοι προσδιορίσης τὸν ὑπογραμμὸν, ἀδύνατον νὰ προσῶ εἰς τὴν προκειμένην ἐξέτασιν. Καθότι, τὸ ἐπαναλαμβάνω, πᾶς ἑκαστος τῶν ἡμετέρων λογίων ἔμαθε νὰ μεταχειρίζεται τὴν γραμματικὴν καθὼς ὁ πάπας μεταχειρίζεται τὴν υποχείριον ἐκκλησίαν του, ἢ καθὼς οἱ Ἀγγλοὶ μεταχειρίζονται τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑπτανήσου· δηλαδή, ὁ μὲν ἀττικίζει σφόδρα, ὁ δὲ μετρίως ἀττικίζει, ὁ μὲν χρῆται τῇ καθαρᾷ Ἀλεξανδρινῇ Γραμματικῇ, ὁ δὲ ἀναμιγνύει ταύτῃ τινὰς τῶν ἰδιωτισμῶν τῆς νεωτέρας γραμματικῆς. Καὶ οὗτος μὲν συντάσσει τὸ γένεσθαι τὸ μνημονεύω μετὰ γενικῆς, ἐκαῖνος δὲ δὲ μετὰ αἰτιατικῆς· ὁ μὲν παραδέχεται τὰς δοτικὰς, τὰ ἀπαρέμφρατα, τὸν ἀπλοῦν μέλλοντα, ὁ δὲ ἀποφεύγει αὐτά. Ἐν τούτοις, δύο ἢ τριῶν ἐξειρουμένων, πάντες κατὰ γραμματικὴν καὶ σύνταξιν μακαρονίζουσι, μακαρονίζει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ *Ἥλιος* οὐχ ἥττον, ὁ τὰ πάντα φωταγωγὼν καὶ φωτίζων. Τί ποιητέον, διδάσκαλε, ἐν τοιαύτῃ *Babylonia* γραμματικῶν; τίς ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐκλογῆς σου, ὁ ὑπογραμμὸς τῆς ἐρεῦνῆς μου;

Ὁ κυκεὼν οὗτος προέρχεται ἐκ τοῦ πολλαπλοῦ σχήματος τῆς γλώσσης· εἶναι δὲ, ἄλλως, σημεῖον ἀγαθὸν ἱστορικῆς μακροβιότητος, μᾶλλον ἢ σύμπτωμα νοσηματικόν. Ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἀγγλίας καὶ ὁ τῆς Γαλλίας εἶναι μόνον γιννῆματα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν διδάσκοντι. Ἡμεῖς δὲ, ἂν καὶ ζῶμεν ἐν τῷ ἐνεστώτι, ἐγεννήθημεν ὅμως πρὸ πολλῶν αἰώνων, καὶ πῶν αἰώνων τὰς αὔρας ἀνσπνέομεν. Αὐταὶ αἱ ἰδιοτροπίαι μας, καὶ αἱ φαντασίαι μας, καὶ αἱ προπετεῖς μας ἀξιώσεις, μαρτυροῦσιν, ὅτι εἴμεθα *les enfants gâtés de l'histoire*.

Ἀλλὰ τοῦλάχιστον, ἀρμόζει νὰ γινώσκῃ τις τῶν ὀρθῶν ἢ μὴ ὀρθῶν πράξεων του τὰς αἰτιολογήσεις. — Ὁμολογούμενον, ὅτι ἄλλοι οἱ γραμματικοὶ καὶ οἱ συντακτικοὶ κανόνες τῆς Ἀττικῆς, ἄλλοι δὲ ἐν μέρει οἱ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν διαλέκτων, καὶ ἄλλοι πάλιν οἱ ἐν ἱσχύϊ παρὰ τοῖς Ο', ἄλλοι δὲ οἱ παρατηρούμενοι ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἀγοραίας κατὰ τὸν μεσαιῶνα, καὶ ἐπὶ τέλους ἄλλοι οἱ κανόνες τῆς καθομιλουμένης σήμερον. Αἱ διαφοραὶ αὗται, ἢ διαφέρει ἐν ἑαυτοῖς οὗτοι οἱ ἰδιωτισμοὶ τῶν ἄλλων καὶ ἄλλων ιστορικῶν ἐποχῶν, οἱ κατὰ πάντα

λόγον ὄντες ἀξιωμαλέηται εἰς τὴν ἐρμηνεύσιν τῆς νεωτέρας, συναποτελοῦσι πεντάτροπὸν τινὰ γραμματικὴν βαθμολογίαν, ἣν συμφέρει νὰ διαζητήσωμεν καὶ δι' ἑτερόν τινὰ λόγον. Ὅτι δηλαδὴ χρεῖαν ἔχομεν νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν κρύφιν δεσμὸν ὅστις τὰς διαφορὰς τῆς ἐθνικῆς ἰδεολογίας συνδυάζει εἰς ἐνότητά, ὅστις τοὺς ὑπὸ παντοίων ἀνατροπῶν διεξευγμένους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας ἐπισκευάζει εἰς θυμωσίν ὁλομέλειαν. Ὁρεῖλαμεν, ἄρα, τὰς διαφορὰς ταύτας νὰ παραστήσωμεν, νὰ γενεαλογήσωμεν, νὰ συμπαραλληλίσωμεν εἰς ἐπίτηδες σύγγραμμα, σημειῶντες πᾶσαν ἐποχὴν, καὶ τοπικὴν περιστάσιν, καὶ χώραν καθ' ἣς ὁ ἀρχαῖος κανὼν εἰς νεώτερον μετασχηματίζεται, συγκρίνοντες τὴν φύσιν ἑκάστου νεωτερισμοῦ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ προγενεστέρου καὶ τοῦ ἐπακολούθου σχετικοῦ κανόνος· ἀπροκατλήπτως καὶ ἐσκεμμένως ἐξετάζοντες πάντας τοὺς τύπους, τὰς τροπὰς, τοὺς σχηματισμούς, τὰς καταλήξεις τῆς νεωτέρας, ὅσαι, ἂν καὶ φαίνονται κατὰ πρώτην προσβολὴν ἀμιστᾶμενοι τῶν Ἀττικῶν ἰδιοτήτων, ὅμως ὑποτακμαίρουσιν ἀρχὴν Ἑλληνικὴν, ἀρχὴν μᾶλλον ἢ ἥττον ἀναφερομένην πρὸς τὰς ταλαντώσεις τῆς μεσαιωνικῆς γραμματικῆς, ἢ πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἢ πρὸς τοὺς παρὰ τῶν γραμματικῶν καλουμένους σολοικισμοὺς τῶν ἀρχαίων ἐγγωρίων γλωσσῶν. Ὁ ἐμβριθὲς ἐρευνητὴς τοῦ θέματος τούτου θέλει ζητήσει τοὺς λόγους καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ἐκλείψεως ἐγκλήσεων τινῶν, καὶ χρόνων, καὶ ἀριθμῶν, καὶ πτώσεων ἐκ τῆς νεωτέρας θέλει ἐρευνήσει τὴν ἐπὶ τὸ ὀμχλότερον ἀπλοποίησιν τῶν ἀνωμάλων ῥημάτων κατὰ τὰς συζυγίας· τὴν ἀλλοίωσιν τινῶν μορίων, τὰς τύχας τῶν συνδέσμων, τὴν μετατροπὴν τινῶν προθέσεων κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν σύνθεσιν, τὴν ἐκλείψιν δ' ἑτέρων προθέσεων προσδιορίζων τὰς σχέσεις τῶν μεταβολῶν τούτων πρὸς τὴν γενικὴν τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς συντάξεως ἀλλοίωσιν, τὴν ἐπιφύσιν ἑκάστου μετακινήματος πρὸς τὴν ὅλην καὶ τὴν ἐν μέρει τοῦ γλωττικῶν συστήματος οἰκονομίαν, καὶ διαζητῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ γένους καὶ ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ τοὺς φιλοσοφικοὺς λόγους πάσης ἐκείτης τροπολογίσεως. Ἐπὶ δὲ, θέλει διερευνήσει τὰς νεωτεριστικὰς, συνθετικὰς καὶ ἀναλυτικὰς ἰδιότητας τοῦ Μ. Χ. ἰδιώματος, κυρίως τὸν ἰδιορρυθμὸν τρόπον τοῦ σχηματίζειν ὀνόματα καὶ ῥήματα νέα ἐκ τῶν πλείστων τοῦ λόγου μερῶν. Πρὸς δὲ τὰς συναρτήσεις, καὶ συναλοιφὰς, καὶ συγκατάς, καὶ ἀποβολὰς στοιχείων, ἰδίως τὰς ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει λέξεων ἀποβολὰς, σύρωνίας ἢ συντομίας· ἐνεκα· συνάμα δὲ τὰς περιστάσεις καθ' ἃς τὰ πάθη ταῦτα, καὶ ἄλλα ἅττα προτέτι συμβαίνουσι, ῥυθμιζόμενα ὑπὸ τινος κανόνος σταθεροῦ μὲν, πλὴν μέχρι τοῦ νῦν ἀπαρατηρήτου. Ὅποιον δ' ἐξ ἄλλου μέρους στάδιον ἀνιχνεύσεως λαμπρὸν θέλει παρέξει αὐτῷ ἡ θαυμασιὰ μετατροπὴ τῆς συντάξεως ἀπὸ συνθετικῆς εἰς ἀναλυτικὴν, μετατροπὴ ἀνεπισιθιῆτως συμβᾶσα εἰς τὴν καθ' ὅλον

σχεδὸν τὸν μεσαιῶνα μονομένην Ἑλλάδα, καὶ ὁμῶς κοινὴ εὐστὰ μετὰ πάντων τῶν χριστιανισθέντων λαῶν! Ὅποιον δ' ἕτερον θέμα μελέτης περισπούδαστον ἢ ἐπιβρόχ' τῆς δε τῆς μετατροπῆς ἐπὶ τοῦ ὅλου γραμματικοῦ συστήματος, καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι ἐπενέργειαι τῆς συντάξεως καὶ τῆς γραμματικῆς, συγκρινόμεναι πρὸς τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι! Πλὴν τί καταριθμῶ; Ὁ φιλολόγος οὐδὲν θέλει παραλείψει τῶν ὅσα τείνουν νὰ καταδείξωσι τὴν ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν ἀδύνατον ὁρμὴν, ἧς ἕνεκα τὸ ὄργανον τῆς διανοίας, τὸ κύριον μῖσον τῆς συνανθρωπείσεως, τὸ κίνητρον παντὸς ἱστορικοῦ γινεμένου, ἡ Ἰλιδίτις, μετέβη ἀπὸ μὲν τοῦ ἀρχαίου κύκλου πρὸς τὸν μέσον καὶ διαβατικόν, ἀπὸ τούτου δὲ μετακινεῖται πρὸς τὸν νεώτερον κύκλον· οὐδὲν ἐξ ὧν δύνανται νὰ ἰσχυροποιήσωσι τὴν συμπερασματικὴν, ὅμως πιθανωτάτην ὑπόθεσιν, ὅτι τοῦλάχιστον τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης καὶ μέρος οὐκ ἀσήμαντον τῆς ἰδιελεγκτικῆς κατασκευῆς, ἀποδοτέα εἰς τὴν οὐσίαν προπατορικῶν διαλέκτων.

Ἀλλ' ὅμως φοβοῦμαι, ὅτι οὐδέπω ἀρκούντως ἀπεκδύθημεν τῶν ἡμετέρων προλήψεων, καὶ προκαταλήψεων ὅπως ἐπιχειρήσωμεν τοιαύτην ἐπιχείρησιν μεγάλην. Διὰ στόματος ἔχομεν πάντες μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, σοφοὶ τε καὶ μὴ σοφοὶ τὸ ὄνομα Ἑλλάς· πλὴν, τὴν ἱστοριονομικὴν δύναμιν, πλὴν, τὴν πανυπέρτατον σημασίαν τοῦ ὀνόματος τούτου, φοῦ! σπάνιοι παρ' ἡμῖν οἱ διακρίδουντες. Ἐμβλέπομεν εἰς τὰ μέλλον, ὀρθοῦντες μόνον τ' ἄκρα τῶν ποδῶν καὶ τὴν κεφαλὴν. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀναβῶμεν ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ γίγαντος, ἡμεῖς πυγμαῖοι ὄντες, δὲν θέλομεν διαπτεύσει ποτὲ τὴν ἀπεριόριστον γραμμὴν τῆς μελλούσης ὁδοπορίας μας.

Ἔνεκα τῆς ἄκρας ἡμῶν ἀνυπομονησίας ἵνα εἰσελθῶμεν εἰς νέον στάδιον, ἀποποιούμεθα νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς τὴν πολύπονον ὁδὸν τὴν ὁποίαν διωδύσαμεν. Τὸ ἀπάθωμεν, φοβοῦμαι, ὡς ὁ δαίλιας ἐκεῖνος κατὰδικος, ὅστις ἀπροσδοκῆτως ἀκούσας τὴν ἄφασιν τῆς κατὰδικῆς του, ὤρμησεν ἀνυπόδητος καὶ γυμνὸς πρὸς τὴν στερεάν, λασμονήσας εἰς τὸ κάτεργον καὶ ἱμάτια, καὶ ὑποδήματα, καὶ σκεῦη.

Τοιοῦτο δὲ σύγγραμμα, ὅπερ ἴσως μέλλει νὰ καταναλώσῃ τὸν βίον ὅλον τοῦ συγγραφέως, διὰ χρημάτων δὲν ἀνταμειβεταί. Τοιοῦτο σύγγραμμα θέλει προσέλθει γενναῖον, ἐκούσιον, ἀφιλοκερδές, ἀνάθημα εἰς τὴν ἀνοικτοδόμησιν τοῦ Πανελληνίου, ὅταν ἡ Ἑλλὰς γνώσῃ ἐαυτήν. Δισχίλιαι δραχμαὶ! Ἥθελον εἶσθαι περίγελως!

Δ'. Ματρικὴ.

Τίνα καὶ πόσα τὰ μέτρα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως κατὰ τὸν μεσαιῶνα, καὶ τίνας αἱ σχέσεις τῶν μέτρων τούτων πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἀρχαίας Ματρικῆς, καὶ ἡ συνάφεια αὐτῶν μετὰ τῆς ἐφεξῆς μεταρρυθμισθείσης μελοποιίας; Τὰ μέτρα τῆς δημοτικῆς ποιήσεως κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἔχουσι τινὰ συγγένειαν μετὰ τῶν μέτρων τῆς ἱερᾶς μου-

σικῆς, ὥστε νὰ ἐξεικασώμεν περὶ τοῦ εἶδους τῆς τότε δημώδους μελοποιίας;

Πότε, ὡς ἔγγιστα, ἐξέλιπεν ἡ ἀρχαία προσωδία, καὶ τίνα τὰ μέτρα ἄπερ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλείψιν τῆς κατὰ χρόνον μετρικῆς, καὶ πρὸ τῆς καθιερώσεως ἢ γενικεύσεως τοῦ ἐνδεκασύλλαβου καὶ τοῦ δεκαπεντασύλλαβου στίχου ἦσαν ἐν χρήσει, εἴτε παρὰ τῇ λεγίᾳ τάξει, εἴτε παρὰ τῷ λαῷ; Ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάτος, ὅστις ἔζη κατὰ τὴν ἐβδόμην ἑκατοστταετηρίδα, καὶ ἐπομένως ὑπῆρξε προγενέστερος τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης, μυραλογεῖ τὴν τύχην τοῦ Μαυρικίου Αὐτοκράτορος εἰς μέτρον παρόμοιον τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἦτο τὸ μέτρον τοῦτο κοινὸν εἰς τὸν λαόν; εἶχε, λοιπόν, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τοῦ χρόνου ἐκείνου τὴν αὐτὴν μουσικὴν, ὡς ἔγγιστα, ἣν εἶχε καὶ ἡ ἐκκλησία; δὲν κατέλιπε δὲ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μουσικῆς, εἰμὴ μετὰ τὴν Βίκονομαχίαν, ὅτε καὶ ἐγένετο τις μεταρρυθμισίς εἰς τὴν ἱερὰν μελοποιίαν, καὶ ἀνεφάνη πάγκοινος εἰς τὸν λαόν ὁ κατὰ τόνον ἀπλοῦν ρυθμιζόμενος δεκαπεντασύλλαβος στίχος;

Σπουδαιότατα τὰ ζητήματα. Ἀλλὰ καὶ πόσα, καὶ τίνα τὰ μέτρα τῆς νεωτέρας στιχουργίας, ἐννοῶ τὰ γνήσια Ἑλληνικά, καὶ μὴ παρδείσικα; τίς δὲ ἡ ἀντιπαράθεσις τούτων πρὸς τὰ ἀρχαῖα μέτρα, πρὸς τὴν προσωδίαν τῶν ποιητῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας;

Ἔτερον ζήτημα κεφαλαιώδες· τίνα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα αἱ ἐκκλησιαστικαὶ γλωττικαὶ μετασχηματίσεις ἐφεύρον πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἀπολεσθείσης προσωδίας;

Τὰ μέσα ταῦτα δὲν εἶναι πολλὰ. Πρωτεύουσιν ὁμῶς, κατ' ἐμὲ, τρεῖς· ἡ *Εὐφωνία*, ἡ *Ὀμοιοκαταληξία* καὶ ἡ *Συνίζησις*.

Καὶ τὴν μὲν συνίζησιν οἱ στιχουργοὶ τῆς λογικῆς τάξεως Βυζαντινοὶ δὲν παρέλαβον, διότι κατὰ τινὰ ἀκουστικὴν ἔξιν ὁ στίχος αὐτῶν ἀποφεύγει σταθερῶς πᾶσαν φωνήεντων χασμωδικὴν σύγκρουσιν. Ἐξέτασαν τοὺς θρησκευτικοὺς ὕμνους τοῦ Ψαλλοῦ, τὰ χρονικά τοῦ Μανασσῆ, τὰς χιλιάδας τοῦ Ἰζέτζου· οὐδένα θέλει ἀπαντήσαι στίχον ὑποκειμένον εἰς χασμωδίαν, ἢ δεόμενον, εὐφωνίας χάριν, τῆς συνίζησεως. Ὁ δεκαπεντασύλλαβος τοῦ ἑλληνίζοντος λόγιου τρέχει εὐρους, πληρέστατος, ἀρμονικὸς, ἕνεκα ἐντέχνου τινὸς κατασκευῆς, ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς ἀποφυγῆς οἰασθῆναι ἐλαχίστης χασμωδίας. Ἀλλ' ἡ συνίζησις εὐρίσκεται ἐν χρήσει παρὰ τῇ δημοτικῇ στιχουργίᾳ ἕως ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ δεκαπεντασύλλαβου, τοῦ κατὰ τόνον (καὶ ἴσως πρὸ αὐτοῦ), ὡς μαρτυροῦσι τεκμήρια τίνα τῆς ἰδιώτιδος ἡμετέρων, ἀναφερόμενα παρὰ τῶν χρονογράφων. Ἡ συνίζησις, λοιπόν, νέον μέσον μετρικῆς ἀρμονίας ἀντικαθιστοῦν τοὺς ἀποβληθέντας νόμους τῆς προσωδίας, κανονίζει τὴν στιχουργίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πολλὰς ἑκατοστταετηρίδας πρὸ τοῦ Δάντου καὶ τοῦ Πατράρχου. Δὲν ὑπάρχει δὲ γνήσια ποίησις δημώδης τῆς Ἑλλάδος, ταύτης μὴ βεβαιούσας τῆς παρατηρήσεως τὴν ἀλήθειαν. Ἐξάγεται δὲ, ὅτι ὅσοι

τῶν νεωτέρων στιχουργῶν δὲν ἐφαρμόζουσι τὸν κανόνα τοῦτον τῆς μετρικῆς ἀρμονίας, ὀφείλουσι τοῦλάχιστον νὰ παραδεχθῶσι τὸν ἕτερον κανόνα τῶν λογίων Βυζαντινῶν, τὸ ἀχασμῶδητον.

Ξένος διόλου ὁ ἡμέτερος μεσαιῶν δὲν εἶναι εἰς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν· οὐχ ἦτον ὁμῶς ἀπορρινωμένη ὅτι τὸ εὔρημα τοῦτο εἰμένεν ἀλλότριον εἰς τὴν δημοτικὴν τοῦ μεσαιῶνος καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ποίησιν, ὡς ἀνεφάρμυστον, ἢ δυσεφάρμυστον. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει, συγκριτικῶς πρὸς τὰς ἄλλας νεωτέρας, τόσον ὀλίγας τὰς ὁμοιοκαταληξίας, ὥστε ὁ στιχουργὸς παραβιάζει τὸ ὕψος τοῦ, τὸν στίχον τοῦ, τὴν ἐννοίαν τοῦ θηρεύων τοιοῦτον καλλωπισμὸν ἀκουστικόν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἡ Νεοελληνικὴ ὑπερβάλλει τὰς ἄλλας πολὺ εἰς λέξεις προπαροξυτόνους ἐπιδεχόμενας σπανίως τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, καὶ εἰς λέξεις ὀξυτόνους, ποιούσας τὴν ὁμοιοκαταληξίαν βαρεῖαν καὶ μονότονον. Ἐχει, λοιπόν, τὸ εὔρημα τοῦτο ζῶν μακρὰν παρ' ἡμῖν; Δὲν τὸ πιστεύω. Γινώσκω ἐκ πείρας καὶ παρατηρήσεως ὅτι ὅσα δὲν παρεδέχθη ἡ ἐγχώριος ποίησις βοηθήματα, ταῦτα ἀπάδουσιν ἢ πρὸς τὴν φύσιν τῆς ποιήσεως αὐτῆς, ἢ πρὸς τὴν φύσιν τῆς νεωτέρας γλώσσης. Μακρὰ μὲν ἡ πείρα τοῦ ἀτόμου, μακρὰ δὲ ἡ τοῦ γένους.

Ε'. Ἐρευνα περὶ Εὐφωνίας καὶ Προσοῆς ἐν τῇ Νεοελληνικῇ.

Ὄφειλον εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον νὰ εἶπω τινὰ περὶ εὐφωνίας, ἀλλὰ γράφω κεφάλαιον ἰδιαιτέρον περὶ τούτου, καθότι, φρονῶ, τὸ θέμα ὡς ἐκ τῆς βαρύτητός του, ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέρον διαγωνισμόν, καὶ ἰδιαιτέραν πραγματείαν.

Ἐννοῶ δὲ εὐφωνίαν ἐγὼ τὸ σύστημα ἐκείνου τῆς κοινῆς ὁμιλίας καὶ τῆς δημώδους ποιήσεως, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἡ νεοελληνικὴ προφορὰ ὑποβάλλεται εἰς νόμους ἀρμονίας, ἀναπληροῦντας τῆς ἀρχαίας προσωδίας τὴν ἑλλειψιν, καὶ ποιούντας τὴν γλῶσσαν εὐραυν, εὐρυθμον ἐνχρμόνιον, καὶ προσηκόντως συντομωτέραν εἰς τὴν ἀγορεύειν χρῆσιν, εἰς τὴν ἀπαγγελίαν, εἰς τὸν ποιητικὸν ῥυθμόν. Τοὺς νόμους τούτους, νόμους ἀμεταθέτους, καὶ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα γενικούς, οὐδεὶς, καθ' ὅσον γινώσκω, τῶν λογίων μέχρι τοῦ νῦν παρετήρησε. Καὶ ὁμῶς ἡ ἐπιβόρεια τῶν νόμων τούτων εἶναι εἰς τὸ στόμα παντὸς λογίου λαλοῦντος τὴν ἀγορεύειν καθαρῶς, καὶ εἰς τὸ στόμα σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἴτε συναναστραφεμένου, εἴτε ἄθροντος. Εἰς τῶν ἀμεταθέτων καὶ καθολικῶν τούτων νόμων λ. χ. εἶναι καὶ ἡ ἀπορυγὴ δύο ψιλῶν ἢ δύο δασέων συμρώνων ἀλλεπαλλήλων· καθ' ἣν περίστασιν ὁ κανὼν ὅτε μὲν μεταβάλλει τὸ ἐν τῶν συμρώνων εἰς ψιλόν, καὶ τηρεῖ τὸ ἕτερον δασύ, ὅτε δὲ μεταβάλλει τὸ ἐν εἰς δασύ, καὶ φυλάττει τὸ ἕτερον ψιλόν (*).

(*) Εἰς Πραγματείαν ἐπιγραφομένην α' Ἡ Δημοτικὴ ποίησις ἐν Ἑλλάδι, καὶ δημοσιευομένη παρὰ τοῦ Θεοφ. τοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἐξέθεσα ἀκούστως, πραγματικῶς λόγου περὶ γλώσσης, τὴν φύσιν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ συστήματος τούτου. Διὸ κρίνω περιττὴν ἐνταῦθα τῆς θεωρίας τὴν ἐπανάληψιν.

Βέβαιον, ὅτι ἀπολεσθείσης τῆς ἀρχαίας προσωδίας μετὰ τῶν περὶ εὐφωνίας κανόνων αὐτῆς, ἀλλοιωθείσης δὲ τῆς γραμματικῆς, καὶ ἀπλοποιηθείσης τῆς συντάξεως, τὸ πεδίον τῆς γλώσσης εἰμένεν πλῆρες ἐρειπίων ἀμόρφων, πλῆρες ἀνωμαλιῶν, τραχυτήτων, κκαρωσιῶν παντὸς εἴδους. Ἀλλὰ ἐαθμηδὸν ἄλλοι νόμοι διάφοροι γλωττικῆς ἀρμονίας, καὶ προσωδίας εὐφωνίας, καὶ μηχανικῆς οὕτως εἰπεῖν προσωδίας ὑποκατεστάθησαν εἰς τοὺς πρότερον, πρὸς ῥυθμίσιν τοῦ λόγου, τοῦ μέτρου, τῆς ἀπαγγελίας, τούτων τῶν διδασκάλων χάριτος, εὐφραδείας καὶ μελωδίας. Ὁ κοινὸς ὄχλος, καὶ οἱ ἀφελεῖς ἀοιδοὶ αὐτοῦ, εἴτε λαλοῦντες, εἴτε στιχουργοῦντες, μεταλαμβάνουσιν ἐκάστοτε παρὰ τῆς φύσεως αὐτῆς ἀμέσως, καὶ ἀνευ μιμητικῆς τινος διδασκαλίας, τὸ χάρισμα τοῦ *ore rotundo locui*, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐπιδεκτικότητά τοῦ γένους καὶ τὰς ῥοπὰς αὐτοῦ· ὥστε ποίησις δημώδης δὲν ὑπάρχει, ἔστω καὶ βαρβάρου ἔθνους, μὴ ὑπερέχουσα καθ' ἁρμονίαν τὴν λογογραφίαν τὴν μᾶλλον ἐπιτεταδευμένην. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἐκάστη γλῶσσα χρήσιμος ἔχει ἴδιον εὐφωνίας σύστημα. Ἡ μακρὰ χρῆσις, ἡ τριβὴ τοῦ χρόνου καὶ τῆς λαλίας, ὁ εἰς τὰ δημώδη ἄσματα καὶ τὰς παροιμίας παρεισάγμενος ῥυθμός, ἡ πρὸς τὸ ὥραϊον ὄφλον φιλαρέσκεια λειαινουσιν, ὁμαλίζουσιν ἐπὶ τέλους, στιλπνοῦσι καὶ καλλωπίζουσι τὸ τραχύτερον ἰδίωμα.

Ἀρμόζει δὲ καὶ περὶ τούτου, καθὼς περὶ πάντες ἄλλης ἐν γένει γλωττικῆς ἐρεύνης, νὰ μὴ ἐπιλαθῶμεν οὐδέποτε γεγονότος τινὸς ἱστορικοῦ, εἰς οὗ τὰ σπουδαιότατα πηγάζουσιν· ὅτι διτλὰ κατὰ τὰς γλωττικὰς μετασχηματίσεις τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων διαφέρει πάντων τῶν νεωτέρων. Καθόσον, ταῦτα μὲν, ὡς ἐκ τῆς μεταϊωνικῆς αὐτῶν παλιόροιας, ὑπῆκουσαν εἰς παντοίας ἀλλοειθεῖς ἐνεργείας καὶ ἀντενεργείας, ἐπαμείχθησαν συνεχῶς μετὰ φυλῶν ἀλλοτρίων, μετέβαλον ἐπανειλημμένως καὶ θρησκείαν, καὶ ἥθη, καὶ γλῶσσαν, καὶ πολιτικὸν ὀργανισμόν. Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γένος καὶ πρὸ Χριστοῦ, καὶ μετὰ Χριστόν, ἄχρι τοῦλάχιστον Σταυροφορίας, ἦτοι μέχρι προπυλαίων τοῦ νεωτέρου κόσμου, πολλῶν λόγων ἕνεκα διητήθη μονῆρες, μονογνώμον, αὐτόνομον καὶ ἰδιότροπον ἐν τῷ περιορισμῷ αὐτοῦ, ἐγκλειστον σχεδὸν ἐν μοναχικῷ ἀσύλῳ, καὶ διὰ τοῦτο δυσκοινώνητον, ὁμῶς καὶ ἀνεπιρρέαστον ὑπὸ ξένων ἐνεργειῶν. Τὸ βέβαιον τοῦτο γεγονός· ὀφείλει νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ἐνῶ αἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων ἔθνων γλωττικαὶ μετασκευαὶ πόρρω τῆς οἰκείας γῆς ὀφείλουσι τὰς αἰτιολογήσεις των, παρ' ἡμῖν ὁμῶς ἐκάστη μετατροπὴ πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν τῆς ἰδίας ἱστορίας ἐπενέργειαν, ἀποδοτέα εἰς ἐσωτερικούς περισπασμούς, εἰς μεταβολὰς αὐτομάτους καὶ ἰδιοτάκτους, ἀποδοτέα εἰς τὴν βραδείαν μὲν ἀλλὰ φυσικὴν καὶ ἀδιάκοπον ἐκείνην πρόοδον τῆς ἡλικίας, δυνάμει τῆς ὁποίας ἕκαστον πῶμα, εἴτε ἀτομικόν, εἴτε ἐθνικόν καὶ ἡθικόν, ἀνεπαισθήτως μεταβάλλει ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἑξίν, ἀπὸ τῆς ἐρηθείας πρὸς τὴν νεότητά. Ὡς ἐκ τούτου, πολλὰ, νε-

μίζω, τῶν ὅσα κρίνομεν παρὰ φυλῶν ἄλλοτρίων πρὸ τῆς Σταυροφορίας παρεισηγμένα εἶναι ἰθαγενῆ, ἰθαγενέστατα, καθὼς πολλὰ τῶν ὅσα καταδικάζομεν ὡς παράρθηρα εἶναι τὰ αὐτὰ οἷα καὶ πρότερον, ἐκτὸς ὅτι ὁπωσοῦν ταυροπολογημένα ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἐθνικῶν αἰώνων, συντεθλιμμένα ὑπὸ τὰ ποδοκτυπήματα τῶν διακομιζομένων γενεῶν.

Ἄλλως δέ, ποσάκις οἱ ὀνητοὶ δὲν ἠπατήθησαν, ἐκπεπτωκότα καὶ παρακμάσαντα κρίνοντας ἐκεῖνα, ἅπερ ἀπ' ἐναντίας ἦσαν ἰκμάδος καὶ ζωτικότητος μετὰ; ἅπερ ἐντελῶς ἐτι τὰς ἰδίας λειτουργίας ἐξεπλήρουν ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας αὐτῶν; Ὁ ἀπαίδευτος βλέπει κατὰ τὰς νυκτερικές ὥρας τοῦ θέρους μαρμαρυγὴν διαρρίπιζομένην εἰς τὸν αἰθέρα, καὶ θαρρεῖ ὅτι σῶμα τι οὐράνιον αἰθόμενον κατακρημνίζεται, ἐνῶ πραγματικῶς τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο δὲν εἶναι πᾶρεξ μετεωρολογικῆ ἀπάτης. . . Ἀλλὰ τί παρεκθαίνω εἰς τὰς οὐρανίας σφαῖρας; Δὲν ἐπεκράτησε γνώμη καθολικὴ ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀπέθανε; δὲν ἔψαλλον ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς τὸν ἐπικηδεῖον ὕμνου; δὲν εἶπον ὅτι τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἐξέλιπε διὰ παντός; Καὶ μολοντοῦτο, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Γαλιλαίου, ἡ Ἑλλάς κινεῖται· ἡ Ἑλλάς, ἰδοὺ, πασιφανῶς ἤδη στρέφεται περὶ τὴν ὠρισμένην αὐτῇ τροχίαν· ὡς δὲ διεθρυλλήθη, οἱ Ἕλληνες δὲν ἐξέλιπον. Ἴσως τὸν αὐτὸν τρόπον κρίνομεν καὶ ἡμεῖς τῶρα νεκρὸν, ἄπνον, ἀκίνητον, γλῶσσαν οὐτὴν πεπλησμένην ζωῆς, ἐν τῇ ἀπάτῃ δὲ ἡμῶν ἐξαιτούμεν τὴν περίθαλψιν ἄλλης γλώσσης, ὄντως νεκρᾶς καὶ παγετώδους.— Ἰνα τί, ἐρωτῶ, ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀττικοῦ πολιτισμοῦ ἀπενεκρώθη ἐν τῇ συνηθείᾳ; Διότι πεπρωμένον ἦτον, ἀμεταθέτως πεπρωμένον, νὰ ἐκπνεύσῃ ὁ Ἀττικὸς πολιτισμός. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ καθόλου γένος ἐμελλε νὰ ἐπιζήσῃ εἰς τὸν ἐν μέρει πολιτισμόν· ἐπειδὴ ἐμελλε τὸ Πανελλήνιον, εἰς ἄλλο θρήσκευμα, εἰς ἄλλο σύνταγμα, εἰς ἑτέραν πράξεως σφαῖραν μεταβαίνειν, ν' ἀποθέσῃ τοὺς ἐγχωρίους διαχωρισμούς, ν' ἀποβάλῃ πᾶν ἐπαρχιακὸν μεσότηγον, καὶ πᾶσαν μισοπανελληνίαν ἐτερορρυθμίαν, ὅπως, ἀπηλλαγμένον ἤδη τῆς προκατορικῆς διαιρέσεως, διαπτισθῇ σύσσωμον εἰς τὸν τῆς Ἀναγεννήσεως λουτρόν, λάβῃ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐθνικὴν πίστιν καὶ ὀνομασίαν, οὕτω δὲ βαδίσῃ ἀνεπισχέτως πλέον εἰς στάδιον ἀσυγκρίτως τοῦ προτέρου λαμπρότερον, διὰ τοῦτο ἡ μὲν γλῶσσα τοῦ καθόλου γένους ἐσώθη, ἡ δὲ τοῦ ἐν μέρει πολιτισμοῦ κατέρρευσε, διὰ τοῦτο ἡ μὲν διάλεκτος τοῦ Πανελληνίου ζῇ παρὰ τῷ ζῶντι Ἑλληνικῷ λαῷ, ἡ δὲ διάλεκτος τῆς πολυθεϊκῆς πολυμορφίας δὲν ἀναπνέει πᾶρεξ τὰς αὔρας τῶν βιβλιοθηκῶν, εἰς μάτην ἐκ διαλειμμάτων γαλθάνιζομένη.

Ταῦτα συλλογιζόμενος, διδάσκαλε, ὑποπτεύω μὴ πνέης σὺ, καὶ πνέω ἐγώ, καὶ πνέουσιν ἅπαντες οἱ Ἕλληνες πνοὴν ἀρχαίαν καὶ θεσπεσίαν, ἃν καὶ σοφοί τινες ἀγωνίζονται ν' ἀποδείξωσι πάντας ἡμᾶς ἀποθανόντας καὶ ἐνταφιασθέντας, τοῦτο δὲ πρὸς καλὸν μας. Ταῦτα, διδάσκαλε, διαλογιζόμενος ὑποπτεύω μὴ ἡ γλῶσσα τοῦ σημερινοῦ Πανελληνίου,

αὐτὴ ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἡμεῖς καταδικάζομεν εἰς τὸν Ἅδην σήμερον, ὡς οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καταδικάζον χθὲς εἰς τὸν Ἅδην σύνολον τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν, μὴ, λέγω, ἡ ἰδιωτικὴ αὕτη καὶ κοινὴ τῆς Ἑλλάδος; Γλῶσσα εἶναι, κατὰ μὲν τὸ λεκτικόν, ἀρχαία ὅσον ἀρχαία καθέστηκεν ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία, παλαιγενὴς ὅσον αὐτὴ ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος, εἰ μὴ καὶ παλαιγενεστέρᾳ τάχους· κατὰ δὲ τὸν ἰδεολογικὸν ρυθμὸν καὶ τὴν μελοποιίαν, νῦν ὅσον νέον εἶναι τὸ κοσμοσωτήριο δόγμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ νῦν ὅσον τὸ σύμπασαν τὴν οἰκουμένην ἀνακαινίσαν πανάγιον πολίτευμα. Ταῦτα δὲ ὑποπτεύω πρὸς τοῖς ἄλλοις, διότι θρόνους κατακειμένους ἐν ἐρειπίοις εἶδον· εἶδον καὶ τόμους ὀγκώδεις ἐν λίθῃ πεπτωκότας, ἀλλ' ἱστορίαν λαοῦ προσωρισμένου εἰς δόξαν καὶ μακροβιότητα δὲν εἶδον οὐδέποτε νὰ πέσῃ. Τοιούτων λαῶν ἡ γλῶσσα εἶναι καὶ ζῶσα ἱστορία τῶν τοιαύτῃ φωνῇ εἶναι φωνὴ Κυρίου. Ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν καταστροφῶν ἡ φωνὴ αὕτη μένει ὀρθίος καὶ ἀπραβίαστος!

Θεὲ τῶν φώτων, φώτισον ἡμᾶς!

Πᾶσιν δ' ἡμῶν τὰς ὑπονοίας
Τὰς περικόμενους, αἵς σταυρολόους
Θ' εἰς ἀλλήλους· μίξον δ' ἡμᾶς
Τοὺς Ἕλληνας πάλιν ἐξ ἀρχῆς
Φιλίᾳ χαλῶ! καὶ συγγνώμῃ
Τινὶ πρῶτόν· κέρατον τὸν νοῦν!

Περζίνω τὸ περὶ Εὐφωνίας θέμα μετὰ τινός ἐρωτήσεως. — Ὁρεῖλομεν, ἐπὶ πολιτικῶν ἐφημερίδων, καὶ δι' ἐνὸς ἀνασύρματος καλάμου ψηφίζοντες τὴν βαθμιαίαν κατάργησιν τῆς νεωτέρας, νὰ παρσιτηθῶμεν συνάμα καὶ πάντων τῶν μουσικῶν ταύτης χαρισμάτων, ἐπομένως νὰ διαιτηθῶμεν ὑστερημένοι τῆς τε πρὸ πολλοῦ ἐκλειψάσης προσφθιάς, καὶ τῆς νεωτέρας εὐφωνίας προσέτι, μοναδικὸν δίδοντες εἰς τὴν Εὐρώπην παράδειγμα μετρικῆς, ἀηδιζούσης μέχρι ναυτίας, καὶ γλώσσης, ἐμπεπλησμένης χασμωδίας καὶ τραχυσμάτων καθ' ἑκάστον στίχον; Ἡ τοῦνκντίον, φιλοσόφως ἐκτιμήσαντες τῶν χρόνων καὶ τῶν πολιτισμῶν τὴν ἰδιόζουσαν φύσιν, θέλομεν ἐκτιμήσει κατ' ἄλλον τρόπον προσφορώτερον τὰ οἰκεία προτερήματα; ἢ θέλομεν ἐπὶ τέλους ἀσπασθῇ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα, τοὺς μὲν προηγουμένους αἰῶνας μόνον συμβουλευόμενοι, τοῦτον δὲ τὸν ἐνεστῶτα κυρίως ἐξυπηρετοῦντες; ἢ, συναισθανόμενοι ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, (ὡς εὐχόμεθα, καὶ ὡς μεθ' ἡμῶν πάντες οἱ φίλοι εὐχονται), συναισθανόμενοι ζῶν ἰδίαν καὶ ἰδίαν προαίρεσιν, θέλομεν δημιουργῆσαι κινόν τινα καὶ πρωτότυπον πολιτισμόν, προῖον ἀντάξιον τῆς Χριστιανικῆς Ἀναμορφώσεως;

ΣΤ'. Ἐρευνᾷ εἰς χειρόγραφα.

Πλείστα καὶ πολλοῦ λόγου ἄξια μνημεῖα τῆς μέσης ἐποχῆς ἀνέκδοτα εἰσέτι διαφυλάττονται εἰς δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς, βιβλιοθήκας τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἶναι ὡς πρὸς τὴν φιλολογικὴν τῆς Νεοελληνικῆς ἐρευνᾶν, ὅτι τὰ δι-
κόγραφα ὑπάρχουσι πρὸς τὴν ἐκδοσιν τῆς δικα-

στικῆς ἀποφάσεως. Οὕτως ἀπεφάνθησαν ὅσοι τῶν νεωτέρων συνέγραψαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων Γλωσσάρια τοῦ ἐπονομασθέντος Γραικοβαρθάρου ἢ Ῥωμαϊκοῦ ἰδιώματος, ὁ Δουκάγγιος, ὁ Μεούριος, ὁ Λάγγιος, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν σχολιασάντων τὰς γλωττικὰς ἀνωμαλίας τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Καὶ ὁρθῶς· διότι ποῦ νὰ στηρίζωμεν τὰς εἰκασίας, ποῦ τὰς ἀντιπαραθέσεις, ποῦ τὰς ἐτυμολογήσεις ἐωσοῦ ὑστερούμεθα τῶν τιμολογισμάτων, ἀλλ' ἐτι ἀδημοσιεύτων δεδομένων τούτων; Πῶς θὰ προσδιορίσωμεν τὴν χρονολόγησιν τῶν νεωτερισμῶν ἀνὰ πᾶν βῆμα τῆς Γλώσσης πρὸς τὴν μετασχημάτισιν, ὄντες ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐγγράφων, ἐνθα κατὰ χρονολογικὴν βαθμολογίαν οἱ νεωτερισμοὶ διαδεικνύονται, μαρτυρούμενοι ὑπὸ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς χρονολογίας τῆς συγγραφῆς;

Κατεπείγεται λοιπὸν τὴν φιλολογικὴν ἐξιστόρησιν τῆς Νοελληνικῆς ἢ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Πρωτά-νεως συστασινομένη ἐρευνα τῶν χειρογράφων ἐν γένει, ἰδιαίτερώς δὲ τῶν γεγραμμένων εἰς ἀγοραίαν διὰ-λεκτον (*). Τὸ ἀξίεπαῖνον παράδειγμα τοῦ Κοραῆ, τοῦ Ζαχαρίου, τοῦ Hase, τοῦ Buchon, τοῦ Tafel, καὶ τῶν λοιπῶν οἵτινες ἤρξαντο πρὸ τινος εὐεργετοῦντες τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν διὰ τῆς δημοσιεύσεως Βυζαντινῶν συγγραμμάτων εἰς τὴν ἰδιώτιδα συντεθειμένων, τοῦτο, λέγω, τὸ παράδειγμα ὡς χρησιμεύσῃ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐν Εὐρώπῃ διατρέβουσαν νεολαίαν, ὡς χρησιμεύσῃ δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, πρὸ παντὸς ἄλλου ὡς χρησιμεύσῃ πρὸς τοὺς μεγαλοδόρους εὐεργέτας τοῦ γένους, ὅπως πάντες μιᾷ ψυχῇ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν πρὸς ταύτην τὴν ἀναγκαίαν τοῦ ἔθνικου μεσαιῶνος διαζήτησιν. Ενθυμούμενοι ὅτι ἡ πόλις, ἐνθα ὁ Χριστιανισμὸς ἀνηγορεύθη θρησκεία τῆς ἐπικρατείας, οὐ μόνον ἐγκαλύπτει τὰ δικαιώγραφα τῆς ἱστορικῆς ἡμῶν ὑπόθεσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς φιλολογικῆς, κατὰ τὸ σέβαστόν προκείμενον τῶν προγόνων, οἵτινες ἐκάλεσαν τὸ Βυζάντιον *Μασχάλην Ἑλ-λάδος* (**).

Ζ'. Ἐρευνᾶ εἰς τοὺς ἐκδοθέντας Βυζαντινοὺς

Ὀλίγον διαφέρει τοῦ προηγουμένου τὸ δετὸν ἥμα, ἐκτὸς ὅτι ἡ ἐρευνα εἰς ἐκδοθέντα βιβλία ὑπάρχει εὐκατέρθωτος, ἐνθ' ἡ εἰς τὰ ἀνέκδοτα διατελεῖ πολυδάπανος οὐσα. Ὅσα λοιπὸν ἐξεθέμεν περὶ χειρογράφων, αὐτὰ καὶ περὶ τῶν δημοσιευθέντων λέγω. Προστίθην μόνον σκέψεις τινάς.

Ἐκ τῶν χρονογράφων τοῦ Βυζαντινοῦ κύκλου οἱ πλεῖστοι ἐξεδόθησαν. Τρεῖς ἐκδόσεις γενικαί τῆς Συλλογῆς αὐτῶν ἐγένοντο μέχρι τοῦδε, μὴ λογιζομένων τῶν κατὰ μέρος καὶ κατὰ κειρὸς τυπωθέντων συγγραμμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος. — Καὶ ὅμως, τίς τῶν ἡμετέρων λογίων, ποιήσας ἀναδί-σπιν τακτικὴν εἰς τὰ βιβλία ταῦτα, εἰδοποίησε τὸ δημόσιον ὅτι ἐπέτυχεν ἄποθησαυρίσῃ τὰ ἐντυγ-

χανόμενα μνημεῖα τῆς ἰδιώτιδος μεσαιωνικῆς δι-αλεκτοῦ;

Ἡ θήρευσις τῶν δημοτῶν τεκμηρίων, εἴτε γε-νομένη εἰς ἀνέκδοτα χειρόγραφα, εἴτε εἰς βιβλίους τετυπωμένους, ἀπαιτεῖ δύο ἀνίσου ἀξίας φιλολογικῆς ἐργασίας.

Τὴν πρώτην τῶν ἐργασιῶν τούτων καλῶς Σελ-λεκτηκὴν ἀπλῶς συνίσταται δὲ εἰς τὴν συναγω-γὴν καὶ ἀποθήκευσιν πάντων τῶν χωρίων τῆς ἰδιώ-τιδος, ὅσα, ἐκουσίως ἢ μὴ, φαίνονται παρὰ τοῦ χρονογράφου ἐκτεθειμένα εἰς τὴν μὴ λογίαν καὶ κα-θαρεύουσαν τῆς ἐπιλοίπου συγγραφῆς γλώσσαν, εἰς ὕψος πολλάκις οὐ δυσκόλως διακρινόμενον τοῦ ὕψους τοῦ συγγραφέως. Ταῦτα δὲ τὰ χωρία προσ-φύονται συνηθέστερον εἰς ῥητὰ τῆς δημώδους ἐξεως, ἢ εἰς στίχους δημοτικούς, ἢ εἰς ἐρωταποκρίσεις πα-ρεμβαλλομένας εἰς τὴν διήγησιν, ἱστορικῆς ἀξιο-πιστίας χάριν, ἢ εἰς ἀπορρέγματα στρατηγῶν, ἢ εἰς γνωμικὰ βασιλέων, καὶ ἐφεξῆς. Ἐπὶ τὸ πλεῖ-στον δὲ, ὁ Βυζαντινὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει αὐτὰ, ἀφοῦ προλαβόντως ἐζήτησε τὴν ἀδειαν νὰ παρεμ-βάλῃ εἰς τὸ κείμενόν του μαρτυρίαν ἐκ τῆς χιδαίας, τῆς βαρβαριότητος, τῆς καθημαξιότητος, τῆς σκαιότη-τος τοῦ λαοῦ γλώσσης. Ἀλλ' ἡ περιστοχὴς αὕτη, κατὰ πᾶσαν ἀλήθειαν, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πλείονος ἢ ἥττονος λογιωτατικοῦ ζήλου τοῦ χρονογράφου.

Ἡ δευτέρα καὶ μᾶλλον δυσμπλήρωτος ἐργασία δύναται νὰ ὀνομασθῇ Ἑριτική. Ἰδοὺ ὁ λόγος· Μὴ περιοριζόμενος ὁ Βυζαντινὸς εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀδειαν ὅτι θὰ παρεμβάλῃ χωρίον τι δημῶδες εἰς τὸ κείμενόν του, φροντίζει προσέτι τὸ ταλαίπωρον χωρίον αὐτὸ νὰ τὸ κτενίσῃ ὀλίγον ἢ πολὺ, ἢ γοῦν νὰ τὸ καθάρσῃ ἀπὸ τινων παρ' αὐτοῦ νομιζομένων βαρβαρισμῶν, νὰ τὸ ἀφομοιώσῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πρὸς τὸ λοιπὸν διηγηματικὸν ὕψος τῆς συγγραφῆς. Τοιαύτην ἀχάριστον toilette σήμερον ἐστὶ ποιούμεν καὶ ἡμεῖς οἱ λογιώτατοι εἰς τὰς πα-ροιμίας τῆς συνθέσεως, ἢ εἰς τινὰ ἀπορρηγματικὰ ῥητὰ, ὅταν καταδεχθῶμεν νὰ τὰ ἀναφέρωμεν, (μάρ-τυς ὁ Ἀθηναῖος συναριστὴς δημοτῶν παροιμιῶν). Ὅμως ἡ κακοζήλια προδίδεται. Τὸ ὑπεβόλιμακίον δὲν ἐκτρέφει τὴν προσοχὴν τοῦ κριτικοῦ, πρὸ πάντων ὁσάκις ἡ νύθευσις ἐγένετο εἰς ἑμμετρὸν τι ῥητὸν τῆς ἰδιώτιδος. Ενταῦθα ὁ ὑποβλήτης ἀρχαῖσμός ἐθλα-σε τὸ μέτρον· ὁ κκακόσυχος ζήλος ἐβίασεν αὐτὸν πρὸς τὸν ῥυθμόν, ὥστε συχνάκις αὐτόματος ἀνακύπτει ἡ ἐλαχίστη τοῦ ἀρχαιολάτρου προσθαφαίρεσις. Ἀς δώσωμεν παράδειγμα·

« Ἐγὼ αἰ ἐκπια, φούρη, καὶ ἐγὼ ἔνα σὶ χαλάσω ».

Ματὰ ἑρκαίην σκέψιν, ὁ ἐρευνητὴς πείθεται, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Πατριάρχου ἄλλο τι δὲν εἶναι ἢ δημῶδες παροιμία τοῦ χρόνου ἐκείνου, δυσμενῶς ἀποτεινομένη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, εἰς τὴν ἐκλο-γὴν καὶ ἀναγόρευσιν τοῦ ὑποίου πολὺ ὁ Ἱεράρχης συνεισέφερεν. Ἐκ τινος δὲ τονίσεως ἐρρυθμισμένης τοῦ ῥητοῦ ὁ ἐρευνητὴς ἐννοεῖ, ὅτι καὶ ἡ παροιμία αὕτη, καθὼς τὰ λοιπὰ ἐνδεκα δωδέκατα τῆς κοι-νῆς συνθεσῆς παροιμιῶν, εἶναι ἐκπεφρασμένη εἰς

(*) Διηκρὸν ὅτι δὲν χρησιμεύεται καὶ τὰ πρὸς τὰς ἀναγκαίας περιηγήσεις χρήματα.

(**) Ἀθήναιος.

μέτρον, τοῦ ὁποίου ὁ τύπος ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶ-
ναι δεκαπεντασύλλαβος. Τούτου τεθέντος, ἡ ἀριθ-
μῆσις τῶν ποδῶν τοῦ στίχου, καὶ ὁ ῥυθμικὸς το-
νισμὸς αὐτοῦ ὑποδηλοῦσι στρέβλωσιν τινὰ παρὰ
τοῦ Βυζαντινοῦ λογίου γενομένην ἐπὶ τὸ ὀρθοεπέ-
στερον. Διότι, ἐνῶ μὲν ὁ πολιτικὸς λεγόμενος στίχος
μετρεῖ πόδας δεκαπέντε, ἐνταῦθα μετροῦνται πόδες
δεκαεπτὰ· ἐνῶ δὲ τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἐπιδέχεται
τομὴν ἐπὶ τῆς ἐξόδου τοῦ πρώτου ἡμιστίχου, ἐν-
ταῦθα ὁ κανὼν παραβιάζεται. Ἐν βραχυλογίᾳ, κατὰ
τὴν τὴν τρόπον ἑλλογον, συμμορφούμενοι πρὸς τοὺς
κανόνας τοῦ μέτρου καὶ τοῦ τονισμοῦ, πρέπει νὰ
ἐξετάσωμεν ὅτι ὁ τότε λαὸς ἐξέφερε τὴν παροιμίαν
τοῦ Κηρουλαρίου; Ἐὰν δὲν ἀπαιτῶμαι, κατὰ μόνον
τὸν ἐξῆς τρόπον·

« Ἐγὼ δ' ἔμεινα, φοῦρη μὲν, καὶ ἔγω' νὰ σὲ χαλέτω ».

Δηλαδή, καθὼς τὸ γνωμικὸν σώζεται μέχρι τῆς
σήμερον, μετὰ πρᾶλευσιν ὁκτώ ἐκατονταετηρίδων.
Ἄλλ' ἐν τούτοις, ἡ κριτικὴ τοῦ βήτου διόρθωσις,
οὕτω γενομένη, ὕλην σπουδαιοτέραν φιλολογικῶν
παρατηρήσεων ἐχορήγησε πρὸς τὸν ἐρευνητὴν.

Ἄρα ἡ κριτικὴ ἐργασία καθίσταται χρήσιμος
εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν ἀκρωτηριασθέντων, ἢ ἄλ-
λως πῶς ζημιωθέντων λειψάνων τῆς ιδιότητος. Ἐ-
πάναγκες λοιπὸν νὰ διορθώσωμεν ἡμεῖς, ἐπιστήμης
ἐνεκεν, ὅσα κακοζήλιες χάριν ἐκαλύψωσαν οἱ πα-
τέρες ἡμῶν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται ἄκρα
περίσκεψις καὶ ἄκρα ἐμπειρία, ὅπως μὴ πρὸς τὰς
κακοζήλους νοθεύσεις, καὶ ἐτέρας ἄλλου εἶδους κα-
κοζήλους νοθεύσεις προσθέσωμεν, ἀποτύχωμεν δ'
οὕτω τοῦ σκοποῦ. Ὁ κριτικὸς ὀφείλει νὰ ἔχη πρὸ
ὀφθαλμῶν τὸν πολὺν ἢ ὀλίγον Ἀττικὸν ζῆλον τοῦ
χρονογράφου, τὸν αἰῶνα τῆς χρονογραφίας του, τὸ
σύνθετος ὅρος τῆς συγγραφῆς, τὸ πρόσωπον εἰς τὸ
στόμα τοῦ ὁποίου τὸ δημῶδες ἀπόφθεγμα τίθεται,
καὶ ἐτέρας παρεπλησίως περιστάσεις, ὅς ἡ πείρα
καὶ ἡ παρατήρησις διδάσκει. Κυρίως δὲ ὀφείλει
νὰ προσέχη εἰς τὸν ἱερατικὸν ἢ λαϊκὸν χαρακτῆρα
τοῦ Βυζαντινοῦ, ἐπειδὴ συνήθως οἱ λαϊκοὶ λόγοι
μᾶλλον τῶν κληρικῶν λογίων εὐαρεστοῦνται φθεί-
ροντες τὰ δημῶδη. — Ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς ὕλης ἡ
συναγωγή πρέπει νὰ προηγηθῇ τῆς τῶν κειμένων
ἐπισκευάσεως, καὶ ἐπειδὴ ἂν ἐτέρου πολ-
λοὶ μὲν οἱ ἱκανοὶ νὰ συμπράξωσιν εἰς τὴν συναγω-
γὴν τῆς ὕλης, ὀλίγοι δὲ οἱ ἐπιτηδαιοὶ πρὸς τὴν διόρ-
θωσιν αὐτῆς, διὰ τοῦτο, νομίζω, ἀρκεῖ μόνον ἐπὶ
τοῦ νῦν ν' ἀποθησακρίσωμεν εἰς ἐπίτηδες ἀποθήκην
πάντα τὰ τεκμήρια τῆς ιδιότητος κατὰ τὸν μεσαι-
ῶνα, ὅσα τε τρανῶς μαρτυροῦσιν ἀγοραῖαν τὴν
φύσιν, καὶ ὅσα ἀμφοτέρωθεν αὐτὴν φέρουσιν, ἀφί-
νοντες εἰς τοὺς ἐγκρατεστέρους τῆς κριτικῆς
τέχνης τὴν μέριμναν τοῦ νὰ ἐξετάσωσιν ἀκολουθῶς
αὐτὰ, καὶ τὰ μὲν δικαίως ἀναγόμενα εἰς τὴν συνή-
θειαν τοῦ πλήθους νὰ διαφυλάξωσι, τὰ δὲ μὴ
ν' ἀπορρίψωσι ὡς ἀνοίκεια.

Ἀνεκαραίω τὰ μέγρι τοῦδε βηθέντα εἰς τινὰ
σαφηνιστικὴν παρομοίωσιν.

Ἡ καθόλου Ἑλληνικὴ Διάλεκτος, τοῦτέστιν

ἡ γενικὴ καὶ πολύμορφος καὶ αἰωνόθιος τῶν Ἑλ-
λῆνων φωνή, ἥς αἱ ἀρχαῖαι, αἱ μέσαι, καὶ αἱ νεώ-
τεραι γλώσσαι ὑπάρχουσιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, κλάδοι
συμπεριπλεκόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν τῆς κοινῆς
ῥίζης χυμῶν συνδιατρεφόμενοι, ἡ Πανελλήνιος Διά-
λεκτος, λέγω, ὁμοιάζει, κατὰ τὴν τύχην αὐτῆς,
ψηφιδωτὴν εἰκόνα μεγαλοπρεπῆ, τῆς ὁποίας αἱ
πολύτροποι καὶ πολυχρώματοι ψηφίδες ἀποσυνε-
τέθησαν παρὰ τινος κλόνου οὕτω πως, ὥστε τὸ
πλεῖστον τοῦ ἀριστοτεχνήματος διελύθη εἰς ἐλά-
χιστα χαλίκια, μηδεμίαν ἔχοντα πλέον ἀξίαν καὶ
σημασίαν. Τὸν ἄμορφον τοῦτον σωρὸν χαλικίων
ὁ ἀπειρόκαλος διαβάτης περιρρονητικῶς λακτί-
ζει. Ὁ ἀρχαιολόγος ὅμως σέβεται αὐτὸν ἀκόμη.
Ὁ δὲ διάστημα καλλιτέχνης ἐπιχειρεῖ καὶ νὰ
ἐπαναγάγῃ τὸν σωρὸν εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ θαυ-
μασίαν κατέστασιν. Πράττει δὲ ὁ ἐπισκευαστὴς
οὕτως τοῦ μωσαϊκοῦ ὅτι καὶ εἰς τὸν ἐπισκευαστὴν
φιλόλογον καθήκει. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ καλλιτέχνης
ἐπιμελῶς συνάξει πάντα ἐκείνα τὰ ἀποσυντεθειμένα
λιθάρια, ἵνα τὰ μὲν ἐζημιωμένα τούτων διορθώσῃ,
τὰ δὲ ἐφύρπωμα καὶ καθάρσῃ, λαμπρύνῃ, στιλπνώ-
σῃ. Συναχθεῖσιν δὲ προηγουμένως, καὶ καθάρι-
σθεῖσιν οὕτω τῆς ὕλης τοῦ μωσαϊκοῦ, τότε ὁ ἐπι-
σκευαστὴς, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν διαλυθεῖσαν εἰκο-
νογραφίαν εἰς τὴν προτέραν σύνθεσιν, μετακίνει
πρὸς τὴν συγκριτικὴν τῶν ψηφιδῶν ἐρευναν, πρὸς
τὴν ἐξέτασιν δηλαδή καὶ ἀντιπαράθεσιν τοῦ σχή-
ματος, τοῦ χρώματος καὶ τοῦ μεγέθους αὐτῶν. Καὶ
κατ' ἀρχὰς μὲν, ἀγνοῶν τὰ παρὰ τοῦ ἀριστοτέχνου
σχεδιασθέντα διὰ τῶν λιθάρων σχήματα, διανοεῖ
τυχαίως εἰκασίας καὶ ὑποθέσεις ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν
διάθεσιν τῶν μερίδων, πάντα πειράται, πάντα
δοκιμάζει, καὶ δὲν ἐκρύνεται συγκρίνων, διορθῶν,
ἀνακρίνων τὰ ἴδια αὐτοῦ πειράματα. Ἀλλὰ βρα-
χυδὸν, ὑπ' αὐτῶν χειραγωγούμενος τῶν δοκιμίων
του, καὶ οὐδόλως δειλιῶν, ἀνευρίσκει τοῦ πλα-
στουργοῦ τὸ σχέδιον. Ἐπέτυχε κατὰ τὰ πολυειδῆ
τοῦ πειράματα νὰ διατυπώσῃ εἴτε ἐκ προμελέτης,
εἴτε κατὰ συμβεβηκός, μικρὰν τινὰ γωνίαν τοῦ
καλλιτεχνήματος, ν' ἀνασυνθέσῃ, ἔστω καὶ ἀτελῶς,
ἢ μίαν κεφαλὴν, ἢ μίαν χεῖρα, ἢ ἄλλο τι μέρος
οἰονοῦν τῆς εἰκόνης; Ἡ ὅλη ἐπισκευασίς ἐξηρα-
λίσθη. Τότε ὁ τεχνίτης, δρακτόμενος ὡς ἐξ ἐμ-
πνεύσεως τοῦ συνόλου σχεδίου τῆς εἰκονογραφίας,
προβαίνει θαρράλως πλέον πρὸς τὴν κατὰ μέρος
διάθεσιν καὶ ἀνακάλυψιν τῶν ψηφιδῶν τότε ὅσην
προχωρεῖ ἀνακαλύπτων τὴν ἰδέαν τοῦ πρωτοτέ-
χνου, τόσῃ ἐπισπεύδει ἡ ἐργασία του, ἡ δὲ ἐπι-
σκευὴ προσεγγίζει ἐπὶ τὸ τέλος. Μικρὸν ἔτι, καὶ
ὁλόκληρον τὸ πολυσχημάτιστον σύμπλεγμα τοῦ
μωσαϊκοῦ θέλει φανῇ πάλιν εἰς τὴν πρώην αὐτοῦ
ὁλομέλειαν καὶ ἀκεραιότητα.

Ἰδοὺ ὑπὸ σχῆμα μεταφορικὸν ἡ ὄντως ἀξιόλογος
ἐργασία, ἣν ἐν προόφει τῶν μελλόντων καὶ πρὸς
θεραπείαν τῆς πατρίδος ἐπείγει ν' ἀναλάβωμεν!
Ἰδοὺ ἡ πολύτιμος ὕλη, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν ὡς
μύρμηκες προνοητικοὶ ν' ἀποταμιεύσωμεν, ἐξοί-

κονομούμενοι τὸν καλὸν κερὶν, φειδόμενοι τῶν ἀθλοθετικῶν καταβολῶν, πρὸς ἀπόλαυσιν καρπῶν ἀρθρονωτέρων, καὶ ὀριμωτέρων.

Οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἰδρώτος, πάγκαινον τὸ ῥητὸν οὐδὲν ὁμῶς καὶ τῆς τοῦ ῥητοῦ ἐκτελέσεως δυσκολώτερον. Ἀλλ' αἱ ἀποκαλύψεις ἀκονιτὶ δὲν ἐκτελοῦνται. Ἀναγωνίστως ἴσως, ἀπόνως, ἀκινδύνως ἀπεκάλυψεν ὁ Κολόμβος τὸν νεώτερον κόσμον; Τώρα, Κολόμβος ὑπάρχει ἡ Ἀναγεννωμένη Ἑλλάς· νεώτερος δὲ κόσμος ἡ ἀπὸ Χριστοῦ Ἱστορία καὶ Φιλολογία τῆς!

Εἰς ἡμᾶς προσήκει τοὺς υἱοὺς καὶ κληρονόμους, εἰς ἡμᾶς ἐντέλλεται ἡ ἱερὰ καὶ τρισένης ἑτολή τὴν ἀγνωστον ταύτην χώραν τῆς ἡμετέρας ἐπικρατείας ν' ἀνακαλύψωμεν, ἐνν θέλωμεν νὰ γενῶμεν ποτὲ καὶ πράγματι καὶ δικαίωματι καὶ λέξει κύριοι τῆς χώρας αὐτῆς! Αἰότι, ἡ τοιαύτη ἀνακάλυψις θέλει πρῶτον καταδείξει πρὸς τοὺς ἐπιστήμονας, ἀκολούθως δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, τὸν ἀδίστακτον κρίνον ὅστις ἀνυπακούει, καὶ κατὰ λόγον ἱστοριονομικόν, συνάπτει, καθάπερ σταθμὸς ἡλεκτρικοῦ τηλεγράφου, τὰ δύο κῶλα τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἱστορίας, τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν μετὰ τῆς ἐνεστώσης Παλιγγενεσίας. Τότε μόνον ἂν περιστέψωμεν μετὰ καλλινίκων στεφάνων τοὺς κροτάφους ἡμῶν, τότε μόνον ἂν τονίσωμεν τὰ ἐπινίκεια, τότε μόνον ἂν ζητήσωμεν ἀνάπαυσιν καὶ διασκέδασιν, ὅταν ἐκπληρώσωμεν τὸ ἄρεσκτον τοῦτο, τὴνδε τὴν πρῶτιστον καὶ τιμιώτατον χρέος! Ἔως δὲ τῆς ὥρας ἐκείνης, ὁ πόνος, ὁ μόχθος, ὁ ἀγὼν ἐστῶσαν μόνον ἡμῶν σύντροφοι, καθότι διὰ μόνον τούτων τῶν συντρόφων εἶναι παρὰ τῆς Θεῆς Προνοίας ὁρισμένον τὴν λύτρωσιν καὶ ἐξαγόρασιν τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς φυλῆς νὰ κατορθώσωμεν!

Καὶ λοιπὸν, ὁ Ἕλλην ὅστις δὲν εἶναι σήμερον, ὡς ὁ μύρμηξ, φιλόπονος, φιλέρεινος, ταμειευτικός, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ὁ παράλληλος τέττιξ τοῦ μύθου ἀπ' ὀρθρου μέχρις ἑσπέρας δὲν κύνει πάρεξ ν' ἀναμνησκῆται τὰ ἴδια ἔπη, αὐτὸς Ἑλληνικὸν δὲν ἔχει ἢ μόνον τὸ ὄνομα· διότι εἰς τὰ ὅλα παντὸς φιλοπατρίδος περαιομένου Ἑλληνικῆ Ἀναγέννησις εἶναι τὸ τοσήμενον πόνου, βελτιώσεως, συνεργασίας. Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ, ὁ μὴ πάντων ἀσθενέστερος ἐν φιλοπατρίᾳ, σιμῶ τὴν φιλεργίαν, τὴν φιλόπονον, τὴν φιλέρεινον νεολαίαν, ἀποστρέφομαι δὲ τὴν τὸν ἐξαιρετὸν χρόνον ἀναλίσκουσαν εἰς παρὰ καὶ περιττὰ τερετίσματα. Μᾶλλον γὰρ τῆς βαρβάρου, ἢ ἐπιστήμη σήμερον ἐξευγενίζει ἔθνη καὶ λαούς. Ἡ δὲ τοῦ γένους ἡμῶν ἐξευγένισις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην-Εὐρωπαϊκὴν κατεπείγει. Ἐθνη καὶ λαοὶ κρούουσι τὰς θύρας ἡμῶν. Ὀχλὸς πολὺς ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν, ἰδοὺ ἐστῶτες ἐνώπιον ἡμῶν! Τί ζητοῦσιν οὗτοι; Ζητοῦσιν ἴσως τῆς Εὐτέρας τοὺς χοροὺς καὶ τὰ κύμβαλα, τῆς Ἑρατοῦς τὰς ἡδυπαθείας, ἢ μᾶλλον ζητοῦσι τῆς Κλειοῦς τὴν φωταγωγικὴν λαμπράδα, καὶ τῆς Οὐρανίας τὰς ἀποκαλυπτικὰς ἀναβλέψεις; — Εἰς τὸ τέλος, λοιπὸν, τοῦ ἡμετέρου πνευματικοῦ συμ-

ποσίου ἂν προσκαλέσωμεν τὰ ἄσπρα καὶ τοὺς ἀοιδούς. Ἐν τούτοις δὲ, καθ' ὅσον ἀνυπερθέτως τὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα καταγινόμεθα συζητοῦντες, τοὺς ἀοιδούς ἡμῶν, εἰ ἡμῖν ἀρίκοιτο, ἀποπέμποιμεν εἰς Ἀθήναι πόλιν, μέρος κατὰ τῆς κεφαλῆς καταχέοντες, καὶ ἰδὼ στέφαντες!

Πρὸς τοῦτον ἀποβλέψας καὶ γὰρ τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν, εἴσαα πρὸ πολλοῦ χαίρειν τὴν λύραν μου, καὶ τοι μὴ ὅλως ἄμουντος ὦν, ἔνα τραπὼ πρὸς ἀσχολίας πραγματικωτέρας καὶ μᾶλλον ἀποτελεσματικῆς. Ἡ ἔρευνα τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἱστορίας ἡμῶν κατὰ τὸν μεσαιῶνα μοι ἔρᾳνη μελέτημα μυριάκις προτιμότερον τῆς εὐστοχωτέρας ἐποποιίας. Δὲν μεταμελοῦμαι δὲ. Αὐτοῖν προκειμένοι, κάλλιον κακὸς λογιγράφος, ἢ κακὸς στιχοῦργος.

Καταγινόμενος δὲ εἰς τὸ τῆς Γλώττης κεράλαιον κατὰ τὴν μέθοδον τὴν ὁποίαν ἐξεθέμην ἀνωτέρω, ἔτυχον νὰ συνάξω σποράδην πολυποικίλον ὕλην φιλολογικὴν, ἄτακτον μὲν, ἀνυπακούον ὁμῶς πρὸς τὸν μέλλοντά ποτε νὰ συγγράψῃ τῆς Νεοελληνικῆς τὴν ἐξιστόρησιν. Ἐκ δὲ τῶν ἐπὶ τὰ προβληθέντων θεμάτων, εἰς τέσσαρα κατὰ προτίμησιν καὶ κατὰ προαίρεσιν ἐπέστησα προσοχὴν ἰδιαιτέραν. Ταῦτα δὲ εἰσὶν·

Α'. Ἡ Συναγωγὴ λέξεων, φράσεων, παροιμιῶν καὶ ἁσμάτων τῆς δημόδους συνηθείας.

Β'. Τὸ Ἑτυμολογικόν.

Γ'. Ἡ Εὐρωνία, καὶ,

Δ'. Ἡ Ἀποθησαύρισις πάντων, εἰ δυνατόν, τῶν ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι παραδεδομένων χωρίων τῆς ἰδιώτιδος.

Νὰ ἐφαρμόσω κατὰ τὰς ἐρεῖνας μου ταύτας πάντα τὰ ἀνωειρημένα προσόντα τοῦ φιλολόγου, δὲν ὑπότρωμαι. Ἐπηρεδίᾳ τὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντος φιλολόγου, δὲν ἐξεικόνισα τὸν ἐν πάσῃ ἀμηχανίᾳ διακείμενον σύγχρονον μαθητὴν. Οὐχί, λοιπὸν, ὡς διδάσκαλος δοκησίστορος, ἀλλὰ, κατὰ τὴν Πλατωνικὴν τῆς ἐπιγραφῆς μου φράσιν, ὡς ζητητὴς καὶ μαθητὴς τοῦ δε τοῦ μεγάλου μαθήματος, καθυποβάλλω τῶν ἐρευνῶν μου τὸ ἀποτέλεσμα πρὸς τὸ κοινόν.

Ἀρχομαι δὲ ἀπὸ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν Βυζαντινῶν, τῶν ὁποίων τὰ θησαυρίζόμενα χωρὶς ἀρίστη χωρὶς κριτικῆς ἐπισκευάσεως, ἢ ἐπισκευάζω μόνον κατὰ τινὰς ἄκρας περιστάσεις διὰ σημειώσεων. Ἀκολούθως περὶ Λεξικογραφικῆς ὕλης, εἶτα δὲ περὶ Εὐρωνίας, καὶ τέλος περὶ Ἑτυμολογίας.

Εἰς τὸ ἐπόμενον ἄρθρον ἀρξόμεθα τῆς ἐρεῖνης ἀπὸ τοῦ ΠΑΣΧΑΛΙΟΥ.

ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ.

Η ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥ.

— 333 —

Πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν Ἀθήναις, μετὰ τὸ αὐτὸ καὶ τῆς πόλεως, ὑψοῦται πύλη